

Amsterdam Institute for Social Science Research (AISSR)
Programme group Geographies of Globalization (GoG)

Dr. Barbara Heebels
Prof. dr. Robert C. Kloosterman

Geographies of Globalization

De titel van interieurarchitect is - net als in het geval van architecten, stedenbouwkundigen en landschapsarchitecten - wettelijk beschermd. Om deze titel te mogen voeren moet men aan bepaalde opleidingseisen voldoen. In dit onderzoek, uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (directie Media en Creatieve Industrie) in samenwerking met het Atelier Rijksbouwmeester, is gekeken naar de betekenis van de wettelijke titelbescherming binnen de interieurarchitectuur. Deze vorm van regulering biedt in het geval van interieurarchitecten vooral voordelen. Zo wordt een kwaliteitsgarantie verschaft die de markt transparanter maakt en draagt titelbescherming bij aan een gedegen inbedding van de sub-discipline interieurarchitectuur in het grotere veld van ontwerpdisciplines. Bovendien maakt die institutionele inbedding het voeren van effectief strategisch beleid mogelijk ten aanzien van prangende vraagstukken op het gebied van de gebouwde omgeving als vergrijzing, functieverandering, levensbestendigheid en duurzaamheid.

Van binnen naar buiten

Van binnen naar buiten

Een onderzoek naar de rol van de wettelijke titelbescherming voor interieurarchitecten

Van binnen naar buiten

**Een onderzoek naar de rol van de
wettelijke titelbescherming voor
interieurarchitecten**

Dr. Barbara Heebels

Prof. dr. Robert C. Kloosterman

Centre for Urban Studies/GPIO

Universiteit van Amsterdam

Voorwoord

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, directie Media en Creatieve Industrie in samenwerking met het Atelier Rijksbouwmeester.

De begeleidingscommissie bestond uit Freek Ingen Housz (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap), Guus Enning (Atelier Rijksbouwmeester), Gerrit Schilder (SchilderScholte architects, namens BNI) en Paul Seuntjes (Paul Seuntjes Architectuur, namens BNO).

We willen graag de leden van de begeleidingscommissie bedanken voor hun constructieve commentaar en suggesties. Onze dank gaat ook uit naar de geïnterviewden voor hun bereidheid om met ons te praten en hun visie op het beroep interieurarchitect met ons te delen. We zijn ook de interieurarchitectenbureaus Doepels Strijkers, EGM architecten en i29 zeer erkentelijk voor het ter beschikking stellen van beeld en informatie met betrekking tot hun projecten. Ook veel dank aan onze collega's Ewald Engelen voor zijn literatuursuggesties, Miranda Jonker en Rosa Koetsenruijter voor hun tekstsuggesties en bijdragen aan de interviews en aan Karen Kraal voor de verzorging van het drukwerk.

Amsterdam, 21 juni 2016

Barbara Heebels

Robert C. Kloosterman

Centre for Urban studies/GPIO

Universiteit van Amsterdam

1. Inleiding¹

1.1 Aanleiding van de opdracht

Is het wettelijk beschermen van de titel ‘interieurarchitect’ nog wel zinvol vanuit een breder maatschappelijk perspectief? Op instigatie van recente EU initiatieven gericht op een heroverweging van de wettelijk gereguleerde beroepen, heeft het Ministerie van Economische Zaken in de uitwerking van de brief *Werken aan groei (Kamerstukken II, 2014/2015, 24 036, nr.409)* het volgende voorgesteld: ‘Ten aanzien van de Wet op de Architectentitel zullen de recent ingevoerde beroepservaringseisen in 2017 worden geëvalueerd. Voor wat betreft de interieurarchitecten zal in 2017 ook worden bekeken in hoeverre titelbescherming nog passend is vanuit het oogpunt van publiek belang. Hierbij is mede overwogen dat interieurarchitectuur op dit moment geen universitaire mastertrack kent en dat de organisatiegraad van de beroepsgroep een punt van aandacht is.’ De validiteit van deze argumentatie zal in dit onderzoeksrapport worden onderzocht.

De directe aanleiding van de vraag tot evaluatie is de politieke wens op het nationale niveau en dat van de EU om na te gaan wat heden ten dage de feitelijke waarde is van wettelijke beschermingsconstructies ten aanzien van beroepen en beroepstitels. Het vereenvoudigen en waar mogelijk afschaffen van deze vormen van regulering heeft vanuit de visie van het Ministerie van Economische Zaken een positief effect op flexibiliteit en groeikansen van de economie. Wettelijke drempels voor toetreding tot markten worden dan weggenomen en dit zou de mobiliteit bevorderen en de concurrentie vergroten. In het onderhavige rapport worden de gevolgen van een mogelijke afschaffing van de titelbescherming voor interieurarchitecten onderzocht.

In het geval van de interieurarchitecten is er ook nog een andere reden om de wettelijke titelbescherming te evalueren. De reden daarvoor is gelegen in het toenemende belang van interieurarchitectuur als gevolg van een stijgende vraag. Terwijl de nieuwbouw zich maar langzaam herstelt van de diepe crisis, lag de omzet van vernieuwbouw in het laatste kwartaal van 2014 maar liefst veertig procent boven dat van 2010 (Leoné, 2 april 2015). Meer en meer worden bestaande panden verbouwd – vernieuwbouw, retrofitting – om te kunnen voldoen aan nieuwe eisen met betrekking tot bewoning, bedrijvigheid, onderwijs, milieu of anderszins. Bewoning in voormalige kantoorpanden, het inpassen van nieuwe functies zoals creatieve bedrijvigheid in oude fabriekspanden, het levensloopbestendig maken van woningen, het aanpassen van scholen aan nieuwe onderwijsmethoden, maar ook het hergebruik van winkelpanden en het klimaatneutraal maken van allerhande gebouwen vragen doorgaans om meer dan marginale ingrepen in het interieur. Dit onderzoek zal inzicht geven in de staat van het werkveld van de interieurarchitectuur om zo een inschatting te kunnen maken van de gevolgen van een eventueel opheffen van de titelbescherming voor deze beroepsgroep. Er zal hierbij worden gegaan op de volgende deelvragen:

- Wat zijn de huidige en te verwachten opgaven in de interieurarchitectuur uitgesplitst naar type ontwerpdracht?
- Hoe ziet de institutionele inbedding van de beroepsgroep eruit?

¹

- Welke rol kan interieurarchitectuur spelen en onder welke voorwaarden?

1.2 Een institutioneel perspectief

Het beantwoorden van deze vragen behelst aldus meer dan louter het onderzoeken van de mogelijke gevolgen van het intrekken van de titelbescherming voor kwaliteitsborging en de bescherming van opdrachtgevers. Het intrekken van de wettelijke titelbescherming van interieurarchitecten zou namelijk gevolgen kunnen hebben voor de omvang en wijze waarop de markt voor interieurarchitectuur functioneert (bv. verschuivingen in de rolverdeling met andere ontwerpdisciplines en de mogelijkheden tot export), maar ook voor het bredere veld van de interieurarchitectuur waartoe ook de onderwijsinstellingen moeten worden gerekend. Wij plaatsen derhalve de vraag naar de effecten van een mogelijke afschaffing van de wettelijke titelbescherming in een breder kader. Dit kader omvat de vraagzijde en de aard van de opdrachten, de plaats van de interieurarchitecten in de waardeketen, de wijze waarop de beroepsgroep georganiseerd is, alsmede de relatie met het onderwijsveld en het beroepenveld in Nederland en binnen de Europese Unie. Feitelijk gaat hier dan om de institutionele inbedding van de professie van interieurarchitecten. De wettelijke titelbescherming is zo gezien een specifiek door de overheid geregeld onderdeel van die inbedding en de mogelijke intrekking zou verregaande gevolgen kunnen hebben.

Uit het onderzoek naar de Nederlandse architectuursector meer in het algemeen bleek dat de (internationale) concurrentiekracht - en dus ook de potentie om bij te dragen aan economische groei - deels wordt bepaald door de institutionele inbedding (Kloosterman en Stegmeijer, 2004, 2005; Kloosterman, 2008; Stegmeijer et al., 2012; Colenbrander en). Uit het onderzoek naar de architectuursector van Kloosterman en Stegmeijer (ibid.) bleek tevens dat een in elkaar grijpend veld van architectenbureaus, meer ambitieuze opdrachtgevers (deels in de publieke sector) en het onderwijs een cruciale rol hebben gespeeld in het bevorderen van een sterke exportpositie. Daarnaast hebben intermediaire instituties welke deels met publieke middelen gefinancierd zijn, zoals Het Nieuwe Instituut (voorheen NAi) en het Stimuleringsfonds voor de Creatieve Industrie, bijgedragen aan die internationale positie door zich in te zetten voor het organiseren van kennisoverdracht in de sector en het mogelijk maken van innovaties en experimenten.

Voor het onderzoeken van de vraag naar de economische gevolgen van een mogelijke afschaffing van de wettelijke titelbescherming is het daarom noodzakelijk om de institutionele inbedding van de interieurarchitectuur nader te bekijken (cf. Heebels & Van Aalst, 2010; Kloosterman en Prak, 2012). Zo kunnen ook de deelvragen met betrekking tot de plaats in de waardeketen, de mate en wijze van zelforganisatie en zelfperceptie van de beroepsgroep en de relatie met het onderwijs in een meer coherent kader worden geplaatst. Daarbij kan dan gekeken worden in welke mate de verschillende componenten van het veld van de interieurarchitectuur – en dus ook de wettelijke titelbescherming - feitelijk bijdragen aan het concurrentievermogen. Juist ook omdat de stijgende vraag naar vernieuwbouw niet beperkt is tot Nederland – ook in de omliggende landen wint retrofitting van bestaande gebouwen aan belang - doen zich daar, in principe, kansen voor die door Nederlandse interieurarchitecten zouden kunnen worden benut.

2. De rol van wettelijke titelbescherming

2.1 Titelbescherming in de Nederlandse architectuur

In Nederland is sprake van *titelbescherming* zonder 'voorbehouden handelingen' (*certification*) met betrekking tot de vier architectuurdisciplines: bouwkundig architecten, interieurarchitecten, stedenbouwkundigen en landschapsarchitecten. De titelbescherming voor de vier architectuurdisciplines is vastgelegd in de Wet op de Architectentitel (WAT). De WAT dient te voorzien in drie doelstellingen:

- 1) Kwaliteitsborging: het scheppen van waarborgen voor de vakbekwame beroepsuitoefening om zo de kwaliteit van de gebouwde omgeving en het landschap te bevorderen, o.a. door voldoende opleiding.
- 2) Beschermen van de opdrachtgever: indien de opdrachtgever een geregistreerd ontwerper inschakelt mag hij ervan uitgaan dat deze beschikt over voldoende deskundigheid.
- 3) Het implementeren van Europese richtlijnen en het afstemmen van recht met andere Europese landen: dit verduidelijkt de positie van de Nederlandse architect, stedenbouwkundige, tuin- en landschapsarchitect en interieurarchitect en vergemakkelijkt de toegang tot werk in andere EU-landen.

(*Architect en titelwet*, 2001; www.architectenregister.nl)

De wet bepaalt dat alleen ingeschrevenen in het architectenregister de titel van architect, stedenbouwkundige, tuin- en landschapsarchitect of interieurarchitect mogen voeren. Het is echter wel toegestaan om werkzaamheden op het gebied van de vier architectuurdisciplines te verrichten. Binnen de WAT is geen sprake van beroepsregulering of voorbehouden handelingen.

2.2 Voorgeschiedenis en achtergrond WAT

Reeds voor de Tweede Wereldoorlog zijn vanuit de beroepsgroep (en vanuit andere initiatieven) pogingen ondernomen om het beroep van architect in wetten vast te leggen. Vanaf het einde van de zeventiger jaren is de Nederlandse regering doende geweest om EG- richtlijnen die een gelijk speelveld binnen dit vakgebied beoogden te bewerkstelligen, in wetgeving om te zetten. In 1985 wordt voor de architecten de zgn. EG-Architectenrichtlijn van kracht. Uit de Memorie van Toelichting (MvT) bij de regeling van de implementatie voor Nederland (*Kamerstukken II, 1979/1980, 16 191, nr. 3*) valt op te maken dat de voorgeschiedenis terug gaat tot het beginsel van het recht op vrije vestiging zoals in het EEG-verdrag neergelegd. Op grond daarvan is al in 1967 bij de Ministerraad van de Europese Gemeenschap een ontwerp ingediend voor richtlijnen (bron: de MvT van 16191):

- betreffende de verwezenlijking van de vrijheid van vestiging en het verrichten van diensten;
- tot wederzijdse erkenning van de diploma's, getuigschriften en andere bewijsstukken van bekwaamheid; en
- tot coördinatie van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen ten aanzien van de anders dan in loondienst verrichte werkzaamheden van de architect.

Dit ontwerp voor richtlijnen heeft uiteindelijk in 1985 geresulteerd in een EG-richtlijn (Europese richtlijn -85/384/EG), met als beoogd doel om een gelijk speelveld in de lidstaten te bewerkstelligen.

In Nederland besloot het kabinet in december 1985 de verplichte Europese richtlijn -85/384/EG als kader voor een wetsvoorstel te benutten. De Eerste Kamer stemde op 7 juli 1987 in met de wet op de Architectentitel (WAT), welke op 1 oktober 1988 in werking trad. De WAT betekent dat de titels van architect, stedenbouwkundige, tuin- en landschapsarchitect en interieurarchitect vanaf 1992 wettelijk beschermd worden. De wet is niet alleen voor de titel van architect maar ook voor die van stedenbouwkundige, tuin- en landschapsarchitect en interieurarchitect van toepassing verklaard. Het argument hiervoor is dat het buitensluiten van één van deze disciplines een ongerechtvaardigde benadeling zou betekenen, aangezien het opleidingsniveau gelijk is tussen de vier disciplines en er sprake is van een nauwe verwantschap en maatschappelijke gelijkwaardigheid.

Voortvloeiend uit de WAT is in 1988 de Stichting Bureau Architectenregister (nu Bureau Architectenregister) opgericht als zelfstandig bestuursorgaan om het architectenregister te beheren en de titelbescherming te handhaven. Vanaf 1993 is titelbescherming gekoppeld aan het verplicht inschrijven in het register van het Bureau Architectenregister (BA).

Op aandrang van opeenvolgende Rijksbouwmeesters en met steun van de betrokken beroepsorganisaties en verantwoordelijke ministeries is vervolgens besloten de Wet op de Architectentitel tot een krachtiger kwaliteitsinstrument te ontwikkelen. In 2011 heeft een herziening van de wet plaatsgevonden. Na jaren van discussie binnen de beroepsgroep over het verbeteren van de relatie tussen opleiding en praktijk en verschillende experimenten met het vrijwillig doorlopen van een beroepservaringstraject na de studie (Wasch, 2014) is vervolgens de beroepservaring in de wet is vastgelegd. Met de herziening van de Wet op de Architectentitel is aldus opgenomen dat vanaf januari 2012 jaarlijkse bijscholing en vanaf januari 2015 het volgen van een tweejarige beroepservaringsperiode verplichte voorwaarden zijn voor registratie in het architectenregister. Deze herziening draagt bij aan een sterkere relatie tussen opleiding en praktijk en het stimuleren van architectuur en ontwerp als belangrijke pijlers binnen de creatieve industrie.

2.3 De WAT in internationaal perspectief

Internationaal zijn verschillende vormen van regulering te onderscheiden. Opvallend is dat het beroep van bouwkundig architect in vrijwel alle landen binnen de Europese Unie regulering kent en dat in veel landen (bijvoorbeeld in België) sprake is van een vorm van beroepsbescherming waarbij derhalve bepaalde handelingen wettelijk zijn voorbehouden aan gecertificeerde architecten. In het Verenigd Koninkrijk, Nederland, Duitsland en IJsland is gekozen voor titelbescherming, een lichtere vorm van regulering, waarbij het voeren van de titel wettelijk beschermd is maar geen wettelijk monopolie op bepaalde handelingen bestaat. In een klein aantal landen is geen sprake van beroeps- of titelbescherming, maar worden risico's voor opdrachtgever en maatschappij ingeperkt via het bouwbesluit en het opleggen van een verplichte verzekering (waarvoor men moet voldoen aan beroepskwalificaties zoals deze binnen de EU zijn opgesteld). Denemarken is hiervan een voorbeeld.

Voor de overige drie architectuurdisciplines is er in de EU lidstaten weinig sprake van voorbehouden handelingen en vinden er vooral andere vormen van regulering plaats. Interieurarchitecten hebben titelbescherming in Nederland, Duitsland, Hongarije, IJsland, Spanje en Liechtenstein

(http://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regprof/index.cfm?action=map_complex&profession=6490; Europese Commissie, 2014). In verschillende andere landen binnen de Europese Unie is bescherming van het vak en borging van kwaliteit op een andere manier georganiseerd. Zo kent Frankrijk een informele vorm van bescherming via een beroepsorganisatie, de *Office Professionnel de Qualification des Architectes d'Intérieur* (OPQAI) (zie box 'Situatie Frankrijk', p.23), in Scandinavië kunnen interieurarchitecten zich inschrijven in het architectenregister (Bron: Interview A. Dirx), en fungeert het lidmaatschap van de *Society of British Interior Designers* als informeel kwaliteitskeurmerk in het Verenigd Koninkrijk (zie box 'Situatie Verenigd Koninkrijk', p.24). Daarnaast wordt door beroepsorganisaties in verschillende landen, waaronder België, Oostenrijk en het Verenigd Koninkrijk, campagne gevoerd voor het realiseren van titelbescherming voor interieurarchitecten.

2.4 Nationaal actieplan gereguleerde beroepen

Het kabinet heeft in september 2014 de brief 'Werken aan groei' aan de Tweede kamer gestuurd. Met deze brief heeft het kabinet onderstreept dat het de economische groei verder wil versterken en de werkgelegenheid wil vergroten. Onderdeel van deze brief is een meer omvattend plan met betrekking tot deregulering van vormen van beroeps- en titelbescherming met name in de bouw, zakelijke dienstverlening en veiligheidssector. Zo wil het kabinet voldoen aan de wensen op EU niveau om het aantal gereguleerde beroepen en activiteiten terug te dringen. Om voor de verschillende beroepen een afweging te kunnen maken is een *Nationaal actieplan gereguleerde beroepen* opgesteld door het Ministerie van Economische Zaken (Ministerie van Economische Zaken, 2015). In het *Nationaal actieplan* geeft het kabinet een meer concrete invulling aan de Europese Richtlijn 2013/55/EU ten aanzien van erkenning van beroepskwalificaties. Dit houdt in dat de gereguleerde beroepen tegen het licht worden gehouden en waar nodig vormen van wettelijke bescherming worden herzien. Dit *actieplan* is in april 2015 aan de Europese Commissie verstuurd. Het *Nationaal actieplan* gaat eerst in op de criteria voor de noodzakelijkheid en proportionaliteit van gereguleerde beroepen (zie schema proportionaliteit gereguleerde beroepen in bijlage 1). Vervolgens worden clusters van beroepen gepresenteerd waar mogelijk (onderdelen van) de beroepsreglementering heroverwogen kunnen worden. Tevens wordt de regulering van beroepen gezien in relatie met andere EU-lidstaten en het bevorderen van de Europese interne markt.

Interieurarchitectuur is één van de beroepen die geselecteerd is om de geldende beroepsisen te evalueren:

"Ten aanzien van de Wet op de Architectentitel zullen de recent ingevoerde beroepservaringseisen in 2017 worden geëvalueerd. Voor wat betreft de interieurarchitecten zal in 2017 ook worden bekeken in hoeverre titelbescherming nog passend is vanuit het oogpunt van publiek belang. Hierbij is mede overwogen dat interieurarchitectuur op dit moment geen universitaire mastertrack kent en dat de organisatiegraad van de beroepsgroep een punt van aandacht is." (Kamerstukken II, 2014/2015, 20 036, nr. 409)

2.5 Europese richtlijn

Het *actieplan* richt zich derhalve nadrukkelijk op het voldoen aan de aangepaste Europese richtlijn met betrekking tot het bevorderen van de Europese interne markt. Het Ministerie van Economische Zaken benadrukt dat de Europese Commissie een belangrijke rol speelt bij het proces van modernisering van bestaande beroeps-eisen. Desgevraagd geeft een woordvoerder van de Europese Commissie aan dat de Europese Commissie met name belang hecht aan een herziening van de bestaande regelgeving om aldus de mobiliteit van beroepsbeoefenaren binnen de EU te vergroten en niet zo zeer aan deregulering als doel op zichzelf. De Europese Commissie benadrukt het belang van artikel 59 van de Europese richtlijn. In dit artikel dat ingaat op transparantie wordt het volgende aangegeven:

“... lidstaten dienen te onderzoeken of de vereisten binnen hun wettelijke systeem die toegang tot een beroep beperken of het houden van specifieke kwalificaties nastreven, zoals beroepstitels en activiteiten die toegestaan zijn onder die titel (verder aangeduid als ‘vereisten’) overeenkomen met de volgende principes:

- a) vereisten mogen niet direct of indirect discriminerend zijn op basis van nationaliteit of verblijfplaats;*
- b) vereisten moeten gerechtvaardigd zijn door afdoende redenen van algemeen belang; en*
- c) vereisten moeten passend zijn om beoogde doel te bereiken en proportioneel zijn tot het te bereiken doel”*

(Bron: Directive 2013/55/EU, article 59, vertaling door auteurs)

Volgens de woordvoerder van Europese Commissie is de afstemming van de opleidingen op het gebied van het beroep architect (er wordt geen speciaal onderscheid gemaakt voor interieurarchitecten) binnen de Europese Unie helder geregeld. Architecten komen namelijk automatisch in aanmerking voor erkenning in andere EU lidstaten als zij aan de op EU niveau gestelde opleidingsvoorwaarden ten aanzien van architecten voldoen. Indien een kandidaat niet deze voorwaarden voldoet, kan deze alsnog erkend worden door de relevante (nationale) autoriteit indien het kwalificatieniveau van de kandidaat toch voldoende wordt geacht of, als het opleidingsniveau te sterk verschilt met dat van het land van vestiging, na het succesvol afleggen van een examen of doorlopen van aanpassingsperiode (bron: http://ec.europa.eu/internal_market/qualifications/directive_in_practice/automatic_recognition/architects/index_en.htm).

Mobiliteit van architecten binnen de Europese Unie wordt ook ingeperkt door nationale en regionale regelgeving met betrekking tot bouwvergunningen dan door eventuele barrières ten aanzien van de architecten zelf (zie box *‘Titel- en beroepsbescherming: verschillende beroepen nader bekeken’* onder aan deze pagina voor uitleg gereserveerde activiteiten en discussie verschillende vormen beroepsbescherming). Overigens geeft ook het Kabinet in het *Nationale actieplan* aan dat additionele regelgeving in de bouw en gebrek aan transparantie hierover mogelijk toetredingsdrempels kunnen vormen.

Volgens de woordvoerder van de Europese Commissie moet in geval van wettelijke titelbescherming gekeken worden of er ook mogelijkheden zijn om langs een andere weg kwaliteitsgaranties te bieden, bijvoorbeeld via een online review systeem of bescherming tegen externe risico’s wellicht via consumentenbeschermingswetten kan worden geregeld. Zo’n exercitie moet evenwel de brede

juridische en institutionele context in acht nemen en met name kijken naar de inbedding van het onderwijs waar de gespecialiseerde vaardigheden en kennis worden overgedragen.

Titel- en beroepsbescherming: verschillende beroepen nader bekeken

Het beschermen van beroepen door overheden – lokale en nationale – kent een lange geschiedenis. Zo controleerde in het premoderne tijdvak het gildensysteem in grote delen van Europa de toetreding tot een hele reeks van beroepen (Epstein en Prak, 2008). Beschermingsconstructies van beroepen zijn echter allerminst louter een kwestie van het verleden. Dat geldt voor EU landen, maar ook voor de Verenigde Staten waar na 1980 een toch vooral neoliberaal economisch beleid is gevoerd. In de VS is, mede door het structurele proces van verdere professionalisering, het aandeel van de beroepsbevolking dat onder een vorm van wettelijke titelbescherming of certificering zelfs toegenomen na 1980 (Kleiner, 2006). Vormen van titelbescherming kunnen dus worden gezien als een veel voorkomende institutionele regeling van de markt voor (met name) leden van hoger opgeleide beroepsgroepen, oftewel professionals.

In het geval van wettelijke titelbescherming wordt het voeren van een bepaalde academische of beroepstitel van overheidswege beschermd. Het onbevoegd voeren van een titel is in het geval van wettelijke titelbescherming niet toegestaan. De wet bepaalt welke personen bevoegd zijn een bepaalde titel te voeren en doorgaans is dit verbonden aan een bepaalde opleidingseis. Wettelijke titelbescherming betekent niet zonder meer dat ook het uitoefenen van beroep zelf beschermd is. Dat is alleen het geval als bepaalde handelingen bij wet zijn voorbehouden aan dragers van een bepaalde titel: de zogenaamde 'voorbehouden handelingen'.

Morris Kleiner (2006, p. 18) onderscheidt drie vormen van titelbescherming (van meer naar minder restrictief):

- a. *Titelbescherming met 'voorbehouden handelingen' (licensing)*: waarbij het strafbaar is voor onbevoegden om bepaalde handelingen te verrichten (bv. tandarts).
- b. *Titelbescherming zonder 'voorbehouden handelingen' (certification)*: wettelijke regeling waarbij beroepstitel wordt verleend aan personen die aan bepaalde opleidingseisen voldoen maar waar geen barrières bestaan met betrekking tot toetreding tot de markt (bv. architecten).
- c. *Registratie*: beroepsbeoefenaren moeten zich registreren met naam, adres en kwalificaties.

In de literatuur treffen we drie typen primair economische verklaringen, elk met een eigen sleutelactor en eigen ratio, voor het voorkomen van wettelijke titelbescherming aan.

De eerste verklaring heeft als uitgangspunt de positie van de consument. Consumenten vragen om een betrouwbare indicator van kwaliteit van een dienst wanneer sprake is van situaties van asymmetrische informatie. In dit geval heeft de klant in principe slechts beperkte informatie ten aanzien van kwaliteit van te leveren dienst. Om het risico van ondermaatse kwaliteit te mijden zullen zij minder geneigd zijn om tot aanschaf over te gaan (Kahneman, 1991). Er is dan, in economische termen, sprake van marktfalen (Kleiner, 2006, p. 44). Titelbescherming biedt door controle op de aanbieders via drempels tot toetreding een relatief goedkope manier om de klant informatie over de

kwaliteit van de te leveren dienst te verschaffen en beunhazerij te voorkomen. Indien het gaat om min of meer enkelvoudige diensten die door klanten op zeer regelmatige basis worden aangeschaft, kan kennis over de kwaliteit gemakkelijk worden vergaard. Gaat het echter om meervoudige diensten die op onregelmatige basis en met relatief grote tussenpozen worden aangeschaft, zoals ook bij interieurarchitecten het geval is, dan is het verkrijgen en het delen van informatie tussen klanten onderling moeilijker en wordt het beoordelen van de kwaliteit meer problematisch. Een vorm van borging van de kwaliteit van overheidswege kan zo juist marktwerking bevorderen. Indien het gaat om wettelijke titelbescherming met voorbehouden handelingen kan zich een mogelijk negatief voor consumenten voordoen door dat het leggen van een drempel het aanbod reduceert en daarmee een prijsopdrijvend effect creëert met als potentieel gevaar dat lage inkomensgroepen eerder buitengesloten worden.

Een tweede benadering vertrekt juist vanuit de aanbieder en benadrukt de voordelen die zij in geval van titelbescherming kunnen verwerven in de vorm van *rent capture*. In deze visie is titelbescherming een monopolistische strategie van professionals om zich af te schermen van concurrentie en hogere prijzen te bedingen. In dit geval is er dus geen sprake van marktbevordering, maar juist eerder van een structurele verstoring. Ook hier geldt dat dit zich primair voordoet in geval van wettelijke titelbescherming met voorbehouden handelingen.

De staat, een derde economische benadering, kan eveneens motieven hebben om over te gaan tot wettelijke titelbescherming (Kleiner, 2006, p. 46). Indien het algemene belang in het geding is in de vorm van onaanvaardbare risico's voor burgers, hetzij waar het gaat om de direct betrokkenen (bijvoorbeeld de patiënten een incompetente tandarts), hetzij in de vorm van externe effecten voor derden (bijvoorbeeld een ondeugdelijk ontworpen gebouw) kan het borgen van de kwaliteit van de aanbieders van overheidswege zinvol zijn. Zo bezien doet zich een potentieel conflict voor tussen het algemene belang en de vorming van een beroepsmonopolie die de prijzen kan opdrijven.

Naast deze meer gefocuste economische benaderingen, zijn er ook institutionele benaderingen waarin de wettelijke inkadering van de beroepsgroep geplaatst wordt in een bredere maatschappelijke context die de opleidingen omvat. Door beroepen wettelijk te organiseren, wordt een podium gevormd waar de verschillende leden effectief kennis kunnen uitwisselen betreffende hun werk in de praktijk, beroepsnormen kunnen worden afgedwongen en manieren om conflicten tussen klanten en aanbieders op te lossen. Aldus kan de kwaliteit (verder) van de aangeboden diensten worden verhoogd en kan dit indirect ook worden teruggekoppeld naar de betrokken gespecialiseerde onderwijsinstellingen. Zo kan het onderwijs en daarmee ook de kwaliteit van aanbieders worden verbeterd.

3. Interieurarchitectuur als onderscheidende discipline binnen de architectuur

3.1 Afbakening en verwevenheid binnen architectuur

Interieurarchitectuur is de discipline die zich bezighoudt met het (duurzaam) aanpassen en inrichten van de gebouwde omgeving aan (voortdurend veranderende) sociale, maatschappelijke, functionele en esthetische eisen van gebruik(ers). De discipline interieurarchitectuur is gesitueerd tussen enerzijds de architectonische opgave op het niveau van de stad en het gebouw en anderzijds het

interieurontwerp op detailniveau. Interieurarchitectuur onderscheidt zich derhalve duidelijk van product- en interieurontwerp doordat zij zich bezig houdt met een bouwkundige opgave. De interieurarchitect vervult een coördinerende rol in interieuropgaven en heeft voldoende kennis om technische en constructieve aspecten van het ontwerp te kunnen aansturen. In de praktijk is het onderscheid tussen regulier bouwkundig architect en interieurarchitect niet altijd helder te maken. Een vergelijking van de opleidingen en eindtermen voor reguliere bouwkundig architecten en interieurarchitecten laat echter een duidelijke specialisatie van interieurarchitecten zien op twee punten, t.w. (her)inrichtingsopgaven met specifieke aandacht voor materialiteit en beleving van de gebruiker staat centraal. Deze zijn hieronder uitgewerkt.

- (Her)inrichtingsopgaven met specifieke aandacht voor materialiteit

Interieurarchitecten houden zich primair bezig met de (her)inrichting van ruimte voor een specifieke gebruiker. Of zoals Wikipedia het samenvat:

“Interior Architecture is the design of a space which has been created by structural boundaries and the human interaction within these boundaries. It can also be the initial design and plan for use, then later redesign to accommodate a changed purpose, or a significantly revised design for adaptive reuse of the building shell”

Bron: https://en.wikipedia.org/wiki/Interior_architecture

Interieurontwerpen hebben over het algemeen een kortere levensduur dan bouwkundige opgaven. Zowel bestaande als nieuwe gebruikers passen doorgaans regelmatig het interieur van een gebouw aan vanwege veranderende esthetische inzichten of gewijzigde functionele eisen. Deze relatief korte looptijd van interieuropgaven vereist een doordachte aanpak die rekenschap geeft van de tijdelijkheid van een concreet interieur, zowel qua functies als wat betreft uitvoering in termen van gekozen materialen en esthetiek. De herinrichting van ruimte als specialisatie komt terug in de aanvullende aandachtspunten voor interieurarchitecten in de eindtermen. In aanvulling op de algemene eindtermen voor alle architectonische disciplines, moeten interieurarchitecten: a) bestaande ruimtes en gebouwen kunnen beoordelen op fysieke staat en potenties; b) ruimtelijke kwaliteit analyseren en inzichtelijk maken; c) een visie vormen over het gebruik van een ruimte of gebouw; en d) inzichten hebben in duurzaamheidsaspecten en veiligheids- en gezondheidsaspecten (Architectenregister, toelichting op het persoonlijk ontwikkelingsplan (POP) voor deelnemers aan de zelfstandige route van de beroepservaringsperiode (zie www.mijnberoepservaring.nl). Wat betreft het laatstgenoemde punt benadrukken de geïnterviewden het belang van materiaalkennis en inzicht in de relatie tussen materiaal- en kleurgebruik en de beleving van ruimtes. Dit speelt een belangrijke rol in herinrichtingsopgaven van zorginstellingen en scholen en in het inspelen op duurzaam ruimtegebruik.

Een healing environment: materiaal en kleurgebruik

Interieurontwerp Jeroen Bosch Ziekenhuis, EGM architecten

“De toegepaste materialen zijn gekozen op basis van de specifieke eisen die het ziekenhuis stelde vanuit hygiëne en infectiepreventie, bedrijfsvoering en Life Cycle Costs. De kleurstelling is subtiel en harmonieus, met rustige, lichte kleuren als basis, aangevuld met kleuraccenten waar mogelijk. Met het wijzigen van de kleuraccenten kan in de toekomst op een eenvoudige wijze de sfeer van een

totale afdeling worden veranderd zonder de hele afdeling te verbouwen. Het interieurontwerp is, samen met het architectonisch concept en het landschapsplan, een onmisbaar onderdeel van de **healing environment** die zo kenmerkend is voor het Jeroen Bosch Ziekenhuis”

Jeroen Bosch Ziekenhuis, EGM architecten, 2011 (bron: _EGM architecten)

Tijdelijk ruimtegebruik: reduce, reuse, recycle

Interieurontwerp Paroolgebouw voor reclamebureau GUMMO, i29

“Het interieurontwerp voor GUMMO is een onderzoek geworden naar hoe een tijdelijke kantoorruimte stijlvol kan worden ingericht met minimale middelen. Het nieuwe interieur voor Gummo is lokaal verkregen via Marktplaats, kringloopwinkels en meubels uit het oude kantoor. De collectie hergebruikte producten in een nieuwe jas geeft potentie en bezieling aan het oude meubilair. Toen Gummo de kantoorruimte in het oude Paroolgebouw te Amsterdam voor maar twee jaar ging huren, overtuigde i29 hen het mantra ‘reduce, reuse, recycle’ te omarmen. i29 bedacht een concept dat de persoonlijkheid en ontwerpfilosofie van Gummo kon vertegenwoordigen; simpel, ongedwongen en met gevoel voor humor. Alles in het nieuwe kantoor verwijst naar de nieuwe huisstijl in grijs en witte kleuren. Deze bonte verzameling is vervolgens in eenzelfde coating gezet (polyurea Hotspray) waardoor het één sterk beeld vormt.”

Office Gummo in Paroolgebouw, i29, 2009 (bron: i29, 2016)

- *Beleving van de gebruiker staat centraal*

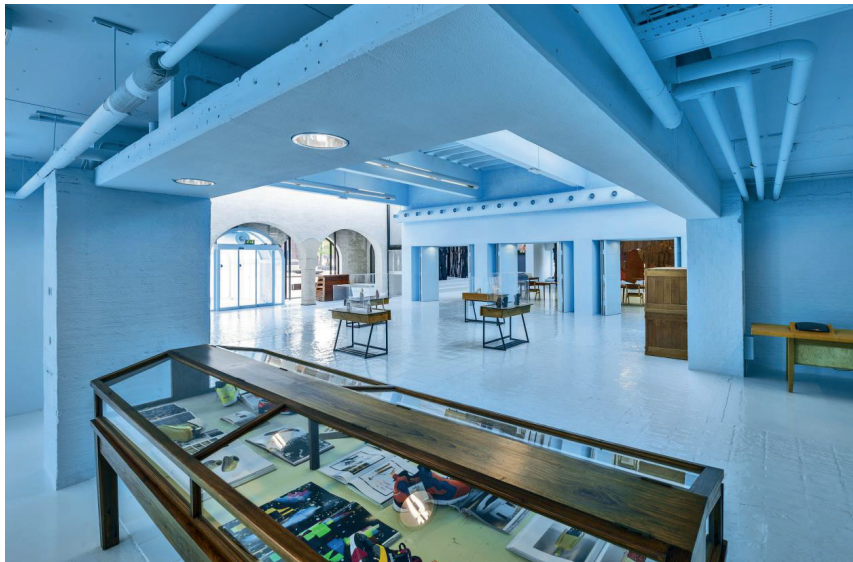
In de interieurarchitectuur vindt het ontwerp nadrukkelijk plaats vanuit het gedrag en de wensen van de individuele gebruikers. De geïnterviewde interieurarchitecten wijzen herhaaldelijk op het belang van ontwerpen “van binnen naar buiten”, beginnend vanuit de gebruiker. Binnen alle architectonische disciplines is het cruciaal om de wensen en ambities van opdrachtgevers in kaart te kunnen brengen en de haalbaarheid hiervan te kunnen toetsen. In aanvulling op de algemene eindtermen voor architecten, dienen interieurarchitecten zich specifiek te richten op: a) het vooraf analyseren van gebruikerswensen gekoppeld aan sociale en maatschappelijke context en b) het vertalen van deze wensen tijdens het ontwerp middels analyses en studie om waar nodig het project aan te passen (Architectenregister, toelichting op het persoonlijk ontwikkelingsplan (POP), www.beroepsvervalsperiode.nl, Staatscourant, 2012). Geïnterviewde interieurarchitecten spreken over het duiden van “de vraag achter de vraag” om zo te komen tot een ontwerp dat aansluit bij gedrag en beleving van de eindgebruikers. De verschillende masteropleidingen interieurarchitectuur richten zich expliciet op het analyseren van de beleving en emotie van (toekomstige) gebruikers. Waar opleidingen tot bouwkundig architect sterk geënt zijn op een functionalistische traditie, staan interieurarchitecten doorgaans dichter bij de kunsten (zowel qua *discours* als qua opleiding) en is er meer aandacht voor de relatie tussen individuele gebruiker en haar omgeving.

Beleving en verbinding

Interieurontwerp SLEM - DoepelStrijkers

“Het ontwerp voor SLEM (Shoe Leather Education Museum) geeft een sociaal, economisch en ecologisch antwoord op een herbestemmingsopgave en koppelt lokale partijen in de uitvoering en exploitatie. In het voormalig gemeentehuis van Waalwijk, grenzend aan het centrale plein van Waalwijk vestigt SLEM zich. SLEM wil Waalwijk weer op de kaart zetten met internationale allure maar met een sterke lokale verbondenheid. Het betreft jongeren met een afstand tot de arbeidsmarkt in de uitvoering en koppelt deze aan experts.

Binnen SLEM gaan een internationale masteropleiding voor schoenontwerpers, tentoonstellingen en aanverwante activiteiten kruisbestuivingen met elkaar aan. Daarom heeft het interieurontwerp zich in eerste instantie gericht op het openen van het gebouw aan de binnenzijde, het koppelen van ruimtes en het verwijderen van in de loop der jaren toegevoegde losse elementen zoals verlaagde plafonds en balies. Daarnaast is een dominante luifel tegen de gevel verwijderd, waardoor ook de sterke visuele relatie tussen omgeving en interieur is versterkt door de grote raamopeningen rondom de gevel.”

SLEM (Shoe Leather Education Museum), DoepelStrijkers, 2013 (bron: DoepelStrijkers, 2016)

3.2 Interieuropgaven in ontwikkeling

Binnen de opgave (interieur)architectuur zijn verschillende deelmarkten te onderscheiden. Allereerst is er de onderverdeling tussen particulier opdrachtgeverschap (m.n. woonhuizen) en professionele opdrachtgevers. Het relatieve belang van vernieuwbouw is met name groot in de publieke opgave (zie voor een verdere discussie paragraaf 4.2). Binnen deze categorie zijn de belangrijkste

deelmarkten voor interieurarchitecten: kantoren, *retail* en *hospitality*, *leisure*, zorg en onderwijs. Vooral opgaven in zorg, gezondheid en onderwijs zijn steeds belangrijker aan het worden (*Kamerstukken II, 2012/2013, 31 535, nr. 10*). Deze verschillende deelmarkten vragen elk in toenemende mate om gespecialiseerde kennis. Daarnaast neemt in alle deelmarkten de aandacht voor duurzaamheid toe, zowel wat betreft energieverbruik als gebruik van materialen. Met deze ontwikkelingen in de vraag is ook het vak interieurarchitectuur veranderd. Dit werd treffend verwoord door Hidde Roeland, voormalig voorzitter van de BNI, en zelf al geruime tijd actief als interieurarchitect: *“Het is van een esthetisch vak naar een vak met veel meer diepgang gegaan, je kennis en kunde moet groter zijn dan pakweg 40 jaar geleden; het cosmetische van het verhaal wordt nu door stylisten gedaan. De inhoud van de ruimte, die gepaard gaat noodzakelijke kennis op gebied van regelgeving, gezondheid, duurzaamheid, speelt nu een rol. Dit levert andere vormgeving op, de boodschap die je materialen en productiewijze uitstraalt is heel sterk naar voren gekomen. (...) Het welzijn (fysiek/,mentaal) komt ook terug in het gebruik van de materialen.”* (R2)

De opgaven in interieurarchitectuur zijn niet alleen zeer uiteenlopend wat betreft schaal, van een verbouwing van een badkamer tot de herinrichting van de nationale luchthaven Schiphol, maar ook wat betreft complexiteit. Juist in de professionele deelmarkten zijn veel projecten met een hoge complexiteit, zoals de inrichting van het brede scala aan zorginstellingen, de herinrichting van infrastructurele knooppunten (Inrichting Amsterdam Centraal en Schiphol) maar ook de verbouwing en inrichting van musea en tentoonstellingen, terwijl particuliere projecten vaker een lage mate van complexiteit kennen.

De complexiteit van projecten is afhankelijk van:

1) Schaal van het algehele project en in het bijzonder het aandeel van de interieurarchitectuur daarin. Dit aandeel kan verschillen qua grootte van de ((deel)opdracht (bijvoorbeeld een serie standaardoplossingen of juist veel *customised* interieur), maar ook qua betrokkenheid in de loop van het project (wordt de interieurarchitect in een vroegtijdig stadium bij een project betrokken of uitsluitend in de eindfase). De complexiteit wordt vergroot wanneer de interieurarchitect vanaf een vroegtijdig stadium bij het project wordt betrokken en mee kan denken. Daarnaast neemt de complexiteit over het algemeen toe met de schaal van het project - al is dit niet per se een lineair verband bijvoorbeeld in geval van standaardoplossingen voor meerdere gelijksoortige ruimtes. Ook de mate van specialisatie van het type interieur (bijvoorbeeld inrichting zorginstellingen of expositieruimten) speelt een belangrijke rol.

2) Het aantal betrokken partijen en de rol die de interieurarchitect speelt in het bij elkaar brengen van die partijen. Meer betrokken partijen en een grotere verantwoordelijkheid in het aansturen van verschillende partijen bepalen grotere complexiteit.

3) De benodigde constructieve inzichten en materiaalkennis om te kunnen voldoen aan de eisen van de opdrachtgever.

3.3 Arbeidsverdeling en concurrentiepositie

Het ontwerpen en realiseren van een nieuw of vernieuwd interieur is allerm minst het prerogatief van interieurarchitecten. Titelbescherming is immers geen beroepsbescherming en naast

interieurarchitecten zijn ook reguliere architecten en (niet-gecertificeerde) ontwerpers en *facility managers* actief op dit gebied. In de afgelopen decennia is de arbeidsverdeling tussen de verschillende beroepsgroepen - en dan met name tussen interieurarchitecten en bouwkundig architecten - zowel ingewikkelder als minder scherp afgebakend geworden. In de huidige praktijk worden (grote) opdrachten minder vaak volledig door één bureau uitgevoerd, steeds vaker is er sprake van complexere en meer flexibele organisatievormen waarbij architecten, interieurarchitecten en verschillende specialistische adviseurs met elkaar samenwerken aan een opdracht.

“Het gaat erom wie weet een pluk werk te verwerven, de risico’s en de verantwoordelijk te verwerven en die kan het dan verdelen. (...) Als de aannemer een pluk werk pakt, wordt het weer onderbesteed aan de architect, het gaat over samenwerking, niet over wie de eerste viool speelt.” (R3)

Aldus is de afbakening van het werktein tussen architect en interieurarchitect minder scherp geworden. Enerzijds leidt dit tot meer concurrentie nu ook architecten steeds vaker transformatieopgaven uitvoeren, anderzijds ontstaan meer mogelijkheden tot samenwerking tussen de beide specialismen. Vooral bij grootschalige projecten zijn in toenemende mate zowel architecten als interieurarchitecten betrokken. Dit kan verschillende organisatorische vormen aannemen, waarbij de interieurarchitect zelfstandig naast de betrokken architect kan opereren of werkzaam is (al dan niet tijdelijk) voor een architectenbureau.

“Interieurarchitecten werden eerst gezien als iets dat erbij was, nu worden ze veel meer op waarde geschat omdat ze een eigen specialisme vertegenwoordigen en belangrijk zijn om erbij te hebben. Het is nu vaak zo dat ik projecten beschrijf waarin architecten en interieurarchitecten samenwerken zoals De Rotterdam (...) Koolhaas heeft andere partijen gekozen voor het interieur, de interieurarchitect is aanvullend, ze zijn gelijkwaardig aan de architecten.” (R15)

Interieurarchitectuur wordt zo dus juist door de samenwerking met andere partijen steeds meer als een belangrijk specialisme door architecten en opdrachtgevers erkend. Tegelijkertijd heeft de interieurarchitect nog steeds te kampen met een imago probleem en wordt de discipline te weinig serieus genomen. Het algemene beeld is dat interieurarchitecten alleen stylisten zijn: *“Het misverstand is dat interieurarchitecten worden verward met mooi-makers, er zijn mensen die dat doen maar dat is niet waar het vak over gaat”.* (R6) Ook als een interieurarchitect qua specialisme geschikter is voor een opdracht, wordt er toch nog vaak voor een architect of architectenbureau als hoofduitvoerder gekozen: *“De leek heeft een verkeerd beeld, we zijn opdrachtgevers aan het opvoeden daarin, dat is ook een rol van de beroepsvereniging, dat zou meer moeten gebeuren.”* (R8)

Maar ook bij de herinrichting van kantoren en andere grootschaliger projecten speelt het imago probleem van interieurarchitecten een rol. Voor kantoorinrichtingen wordt soms gekozen voor een architect en een *facility manager* in plaats van voor een interieurarchitect. De architect is dan verantwoordelijk voor de bouwkundige aspecten van de herinrichting en verbouwing, terwijl de *facility manager* zich bezig houdt met het (efficiënt) inrichten van ruimtes en ook het sluiten van contracten met bijvoorbeeld meubelleveranciers. De specifieke expertise van de interieurarchitect - het ontwerp van binnenruimten waarin de gebruiker centraal staat - wordt hier mogelijk anderszins te weinig op waarde geschat.

Onduidelijkheid bij opdrachtgevers over de meerwaarde van interieurarchitecten komt ook terug in particuliere en meer kleinschalige opdrachten, waar interieurarchitecten niet alleen architecten als concurrenten kunnen tegenkomen maar tevens stylisten en (ruimtelijk) ontwerpers.

4. Trends en ontwikkelingen in de markt voor interieurarchitectuur

4.1 Ontwikkeling van omzet en werkgelegenheid in de (interieur)architectuur

Na bouwkundig architecten vormen interieurarchitecten de grootste sector binnen de vier architectonische disciplines. Van de ingeschrevenen in het architectenregister zijn 1.917 personen interieurarchitect (13,4%), tegenover 10.812 architecten (75,4%), 848 stedenbouwkundigen (5,9%) en 764 landschapsarchitecten (5,3%) (*Bureau Architectenregister Jaarverslag 2014*). Gemeten naar het aantal bedrijven zijn interieurarchitecten een kleine maar groeiende groep binnen de architectonische disciplines² (zie tabel 1). Zowel de architectuursector als geheel als de deelsector interieurarchitectuur bestaat grotendeels uit kleine bedrijven met minder dan 20 werknemers. Dit geldt echter nog sterker voor de interieurarchitectuur (CBS, 2015). De sector telt geen bedrijven van meer dan 20 werknemers en in 2015 bestaat 90% van de bedrijven in de interieurarchitectuur uit één persoon (tegenover 77 % in de architectenbranche).

Tabel 1:

Totaal bedrijven en bedrijfsgrootte (in werkzame personen) Interieursarchitectuur t.o.v. totale branch architectuur 2013-2015

Bedrijfstak (SBI 2008)	2013					2014					2015				
	Totaal bedrijven		Bedrijfsgrootte			Totaal bedrijven		Bedrijfsgrootte			Totaal bedrijven		Bedrijfsgrootte		
	#	%	1	2-20	20+	#	%	1	2-20	20+	#	%	1	2-20	20+
Interieurarchitecten	830	13,3	720	110	0	915	14,4	815	100	0	1100	17,1	990	110	0
Architecten (geen interieur.)	5430	86,7	4115	1245	70	5460	85,6	4225	1175	55	5340	82,9	4165	1105	65
Architectenbureaus totaal	6260	100	4835	1355	70	6375	100	5040	1275	55	6440	100	5155	1220	65

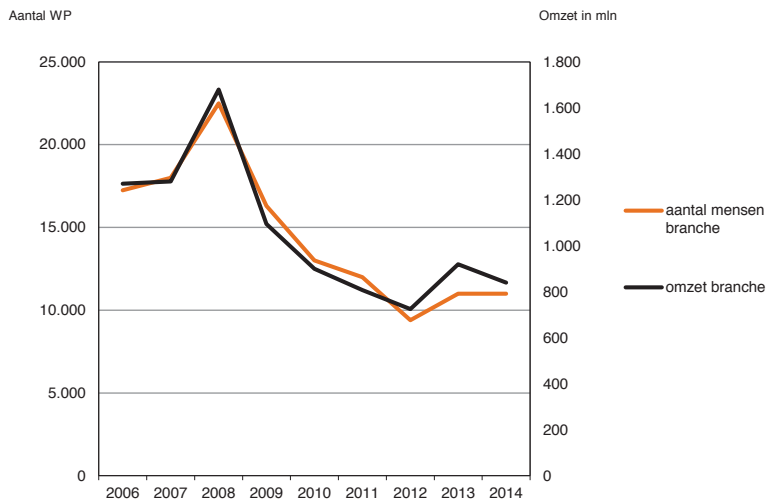
Bron: CBS, cijfers 2e kwartalen

De bedrijfsgrootte is in de architectenbranche afgenomen als gevolg van de economische crisis. Uit cijfers van de BNA blijkt dat zowel de omzetonwikkeling als de werkgelegenheid in de architectuur is afgenomen (figuur 1). Dit beeld komt ook naar voren uit de interviews met de beroepsverenigingen. Vooral de omzet uit opdrachten van projectontwikkelaars is sterk teruggelopen en vertoont weinig herstel (figuur 2). Er heeft een verschuiving van het risico plaatsgevonden van werkgever naar werknemer, veel architecten en interieurarchitecten worden als ZZP'er ingehuurd voor een project. Bureaus zijn kleiner geworden en de omvang van projecten is afgenomen. De gemiddelde werkvoorraad in maanden is meer dan gehalveerd sinds 2008 (van 8,8 maanden in 2008 naar 4,1 maanden in 2015) (Panteia, BNA Conjunctuurmeting najaar 2015). Vooral pas afgestudeerde (interieur)architecten komen moeilijk aan voldoende werk, ook door de grote rol van aanbestedingen en *pitches* bij het uitgeven en verwerven van opdrachten. Er zijn geen specifieke

² Het relatief lage aantal interieurarchitectenbureaus in de CBS cijfers is deels te verklaren doordat interieurarchitecten voorheen werden ingedeeld bij Industrieel ontwerp en vormgeving (74.10). Sinds 2013 vallen interieurarchitecten onder architectuur (71.11)

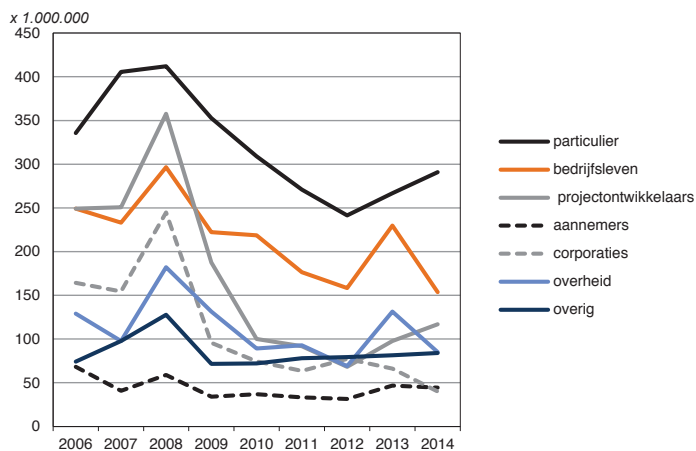
omzetcijfers beschikbaar voor de sector interieurarchitectuur. De bedrijfsgrootte is ook in de interieurarchitectuur iets afgenomen, maar het verschil is kleiner dan in de architectuur. Uit de interviews blijkt dat de verschuiving van risico net zo goed geldt voor de interieurarchitectuur. Waarschijnlijk hebben interieurarchitecten wel minder last van de sterkere terugloop in opdrachten in nieuwbouw waar vooral architecten door worden getroffen. Een aantal respondenten noemt ook de meer flexibele opstelling van interieurarchitecten ten aanzien van opdrachtgevers als sterk punt. Interieurarchitecten zijn meer geneigd zijn om met de gebruiker mee te denken en tonen ook grotere bereidheid om een project ter verbetering van een gebouw in deelprojecten op te splitsen.

Figuur 1: Ontwikkeling omzet en werkgelegenheid architectenbranche 2006-2014

Bron: Panteia, BNA benchmark jaarcijfers 2014

Figuur 2: Verdeling netto-omzet naar opdrachtgever (in euro's) 2006-2014

Bron: Panteia, BNA benchmark jaarcijfers 2014

Interieurarchitectuur combineert meer structureel bouwkundig ontwerp met direct op de concrete gebruiker gerichte functionele en esthetische ingrepen. Het vak is in de afgelopen decennia specialistischer geworden, maar tegelijkertijd is het aantal mensen dat zich met ruimtelijk ontwerp in brede zin toegenomen (BNO branchecijfers, 2012). Interieurarchitecten zijn een relatief kleine, selecte groep in vergelijking met het totaal aantal bedrijven dat zich binnen industrieel ontwerp en vormgeving bezig houdt met interieur en/of ruimtelijk ontwerp. Interieur en ruimtelijk ontwerp (zonder beschermde titel) kende 5700 bedrijven in 2013, 5390 in 2014 en 6635 in 2015 (CBS statline.nl, geraadpleegd november 2015).

4.2 Toename vernieuwbouw en specialisatie per marktsegment

In de vraag naar interieurarchitectuur zijn twee belangrijke tendensen te onderscheiden. De eerste tendens is het toenemende belang van transformatie-opgaven. Dit toenemende belang van transformatie-opgaven komt terug in de veranderingen in bouwsom voor architecten (zie tabel 2). De totale bouwsom is in de perioden 2007-2015 afgenomen als gevolg van de economische crisis, tegelijkertijd is het aandeel vernieuwbouw in de totale bouwsom toegenomen. De bouwsom vernieuwbouw laat in 2014 en 2015 herstel zien, de bouwsom nieuwbouw blijft achter. Er vindt een verschuiving plaats van ontwikkeling gericht op groei, naar 'bouwen aan het bestaande', het bestendigen en transformeren van bestaande gebouwen en landschappen (*Kamerstukken II, 2012/2013, 31 535, nr. 10*). Uit een analyse van belangrijke vakbladen op het gebied van architectuur en interieurarchitectuur en interviews met hoofdredacteuren blijkt dat deze bladen zich in de afgelopen jaren steeds meer op vernieuwbouw en duurzaamheid zijn gaan richten. Het belang van transformatie, hergebruik en verduurzaming komt ook duidelijk naar voren in de BNA monitor

(zie figuur 3). Specifiek voor interieurarchitectuur zijn er geen cijfers bekend over het aandeel transformatieopgaven. In de interviews met sleutelpersonen werd benadrukt dat transformatie en herinrichting van bestaande gebouwen altijd al een belangrijk werkgebied voor interieurarchitecten is geweest en werd de toenemende vraag naar transformatieopgaven veelvuldig genoemd.

Tabel 2: Indexcijfers bouwsom nieuwe opdracht architecten

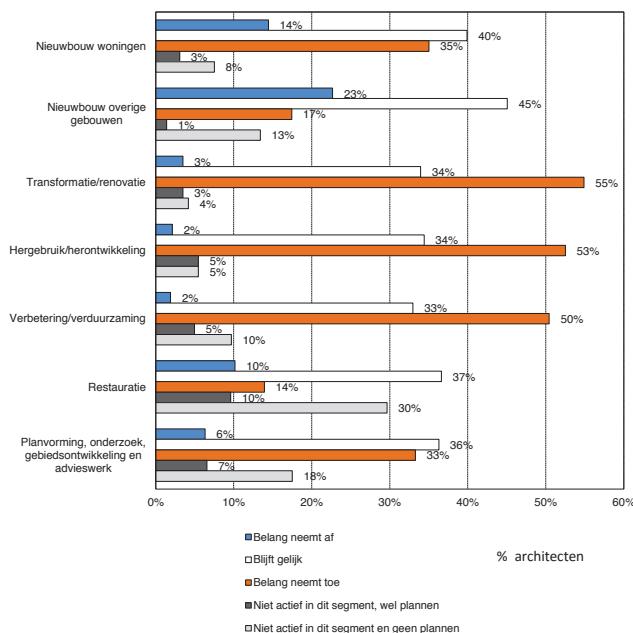
Bouwsom van nieuwe opdrachten ontvangen door architecten (Index cijfer, 2010=100)

	Totaal gebouwen			Woningen			Utiliteitsgebouwen		
	Totaal	Nieuwbouw	Niet nieuwbouw	Totaal	Nieuwbouw	Niet nieuwbouw	Totaal	Nieuwbouw	Niet nieuwbouw
2013	70,5	66,6	85,7	65,1	62	88,9	75,3	71,6	84,6
2014	82,5	76,7	105,3	91,5	86,5	130,4	74,6	65,9	96,5
2015*	92,7	83,6	128,3	112,2	107,1	151,5	75,9	58,5	120,1

* op basis van 1e kwartaal

Bron: CBS, statline, geraadpleegd 15 november 2015

Figuur 3: ontwikkeling per type opdracht

Bron: Panteia, conjunctuurmeting BNA voorjaar 2015

5. Organisatie beroepsgroep

In de afbakening van het veld interieurarchitectuur en de inbedding van interieurarchitectuur in het bredere veld van de architectuur spelen de beroepsorganisaties, het Bureau Architectenregister en het onderwijs een belangrijke rol. Daarnaast vervullen verschillende vakbladen, vakprijzen en online-platforms een rol in het zichtbaar maken van interieurarchitecten bij (interieur)architectenbureaus en opdrachtgevers. Bij professionele opdrachtgevers verloopt het verwerven van grote(re) opdrachten veelal via internationale aanbestedingen en *pitches*. Kleinere opdrachten van professionele opdrachtgevers en particuliere opdrachtgevers verlopen grotendeels via informele netwerken.

5.1 Beroepsorganisaties

Interieurarchitecten vinden aansluiting bij drie verschillende beroepsorganisaties: de Beroepsvereniging Nederlandse Interieurarchitecten (BNI), de Branchevereniging voor Nederlandse Architectenbureaus (BNA) en de Beroepsorganisatie Nederlandse Ontwerpers (BNO).

De BNI richt zich specifiek op interieurarchitecten en heeft rond de 400 leden (ruim 20 procent van de ingeschreven interieurarchitecten). De BNI onderhoudt contacten met de politiek en maatschappelijke organisaties, organiseert een jaarlijkse prijs voor startende interieurarchitecten (de BNI Prijs), geeft een vakblad uit en organiseert diverse bijeenkomsten over en rond het vakgebied. Sinds begin dit jaar is het ook mogelijk voor ontwerpers zonder titel om zich na toelating in te schrijven. Dit om aankomende interieurarchitecten die de beroepservaringsperiode nog moeten doorlopen al aan de organisatie te kunnen binden en zo verjonging te bewerkstelligen.

De BNA is geen beroeps- maar een brancheorganisatie en heeft rond de 1.200 (interieur)architectenbureaus ingeschreven staan (ruim 20 procent van het totaal aantal bedrijven). Architectenbureaus vormen de hoofdmoot, maar er zijn ook bureaus uit de andere architectonische disciplines ingeschreven. Daarnaast zijn bij een deel van de architectenbureaus zowel interieurarchitecten als architecten in dienst. Werknemers van de ingeschreven bureaus kunnen zelf ook lid worden. Het aantal interieurarchitecten dat lid is van BNA is echter niet bekend. De BNA verzorgt o.a. juridische hulp, biedt cursussen aan en doet brancheonderzoek.

Bij de BNO zijn zowel personen als bedrijven als lid (waaronder ook opdrachtgevers) en heeft op dit moment rond de 7.000 leden. De vereniging biedt ongeveer dezelfde diensten aan als de BNA. In 2012 had de BNO 2.300 leden die professioneel actief waren in één van de ontwerpsectoren, hiervan was 12% werkzaam als interieurarchitect of ruimtelijk/ interieurontwerper (zonder titel). Binnen BNO is tevens een inhoudelijk platform voor interieurarchitectuur opgericht in november 2012 waarbinnen tien interieurarchitecten zich inzetten voor het profileren van interieurarchitectuur binnen de ontwerpsector.

Het aantal interieurarchitecten dat vertegenwoordigd wordt door een beroepsorganisatie is in de minderheid. Daarnaast is de organisatie gefragmenteerd door de verdeling van interieurarchitecten over de verschillende beroepsverenigingen. Uit de interviews komt naar voren dat ondernemers een

keuze voor een organisatie maken op basis van hun beroepsperceptie en deels op basis van de organisatiegraad en slagkracht van de betreffende organisaties. BNA en BNO erkennen interieurarchitectuur als specialisatie maar zien de grenzen met architectuur en ontwerp als fluïde, terwijl de BNI zich specifiek richt op de belangen van de interieurarchitectuur. Daarnaast is BNI een kleinere organisatie met minder aanbod op het gebied van cursussen, bijeenkomsten en (juridische) ondersteuning. Meerdere respondenten gaven aan dat ze de BNI als organisatie te weinig professioneel vonden en voor sommige ondernemers was dit doorslaggevend voor hun keuze voor BNO of BNA.

Naast de branche- en beroepsorganisaties is ook de rol van Bureau Architectenregister (BA) van belang voor de interieurarchitecten. Eind 2015 waren 1891 interieurarchitecten in het register ingeschreven, 13,3% van het totaal aantal ingeschrevenen bij BA. Ter vergelijking: in 2014 waren er 915 interieurarchitectenbureaus ingeschreven bij de Kamer van Koophandel, waarvan 815 met één werknemer en 100 bureaus van twee tot twintig werknemers (CBS statline.nl, geraadpleegd november 2015). In het architectenregister zijn dus aanzienlijk meer interieurarchitecten ingeschreven dan dat er aangesloten zijn bij een branche- of beroepsorganisatie. BA is niet alleen verantwoordelijk voor registratie en handhaving van de titel, maar heeft voor alle deeldisciplines reguliere contacten met de betrokken ministeries, de branche- en beroepsorganisaties, de onderwijsinstellingen en Europese organisaties.

Tot slot worden interieurarchitecten ook vertegenwoordigd door een overkoepelend Europees orgaan, het European Council of Interior Architects (ECIA) en door een orgaan op mondiaal niveau, de International Federation of Interior Architects/Designers (IFI).

De ECIA is in 1992 opgericht en fungeert als platform voor het uitwisselen van informatie en het promoten van interieurarchitecten op Europees en internationaal niveau. De doelstelling van het platform luidt als volgt:

‘ECIA provides a common platform for the exchange of information on best professional practices and has established common minimum standards of education and professional profile... ECIA is the common voice of Interior Architects on European and international level, promoting the profession as vital part of society and economy.’ (www.ecia.net, geraadpleegd april 2016).

Zestien nationale beroepsverenigingen van verschillende Europese landen, waaronder de BNI, zijn in de ECIA verenigd. Ondanks dat er in enkele landen titelbescherming geldt (zie § 2.3), is er behoefte aan het afstemmen van kwaliteitsnormen binnen de EU en te komen tot een vergelijkbaar systeem van opleidingen en een beroepservaringsperiode. Om internationaal afstemming te hebben, zijn richtlijnen opgesteld wat betreft eindtermen voor het onderwijs en een minimaal aantal jaren onderwijs. Landen met titelbescherming, waaronder Nederland, hebben hier een belangrijke voortrekkersrol in gespeeld. Daarnaast worden samenwerkingen gezocht met andere architectonische disciplines op Europees niveau, om ook interdisciplinair tot vergelijkbare eindtermen te komen.

De IFI verbindt beroepsorganisaties in interieurarchitectuur/design over de hele wereld en zet zich in voor erkenning van het vak interieurarchitectuur op internationaal niveau. Het orgaan is in 1963 opgericht en functioneert als mondiaal forum voor kennisuitwisseling op het gebied van onderwijs

en beroepsuitoefening in interieurarchitectuur/design. Daarnaast draagt de IFI bij aan het herkenbaar uitdragen van de identiteit en het belang van interieurarchitectuur/design in de verschillende landen. In 2011 is hiertoe een 'Interiors Declaration' opgesteld waarin de belangrijkste kenmerken en bijdragen van interieurarchitectuur/design zijn vastgelegd opdat interieurarchitecten en interieurdesigners wereldwijd binnen de eigen regionale context hun discipline en de maatschappelijke waarde ervan duidelijker kunnen uitdragen (www.ifeworld.org, geraadpleegd april 2016).

6. Onderwijsveld

6.1 Veranderingen in onderwijs in relatie tot titelwet

Het Nederlandse interieurarchitectuuronderwijs heeft in de afgelopen jaren belangrijke wijzigingen ondergaan met als doel de kwaliteit van de titel te verhogen en een betere aansluiting tussen onderwijs en praktijk te realiseren. De belangrijkste wijzigingen, opgenomen als wetwijziging in de WAT, zijn de oprichting van masteropleidingen interieurarchitectuur en de invoering van een tweejarige beroepservaringsperiode. De opleidingen tot interieurarchitect worden in Nederland van oudsher verzorgd door het kunstvakonderwijs. Deze opleidingen moeten voldoen aan de in de Nadere Regeling van de Wet op de Architectentitel geformuleerde kwalificaties. Het opleidingsniveau van interieurarchitecten was echter in de afgelopen decennia door verschillende oorzaken gedevalueerd. Belangrijkste oorzaken voor deze devaluatie waren de wettelijke veranderingen met betrekking tot het HBO onderwijs. In 1992 werden HBO opleidingen als gevolg van de Wet op het hoger onderwijs verkort van vijf naar vier jaar en vervolgens werden in 2002 alle HBO opleidingen omgedoopt tot Bachelor opleidingen. Waar de overige architectonische disciplines ook vijfjarige opleidingen behielden en Master opleidingen aanboden via hun universitaire tracks, bestonden voor interieurarchitectuur alleen vierjarige bachelor opleidingen. Voorheen gaf het volgen van een vierjarige bachelor aan één van deze opleidingen recht op inschrijving in het Architectenregister. Met de wetwijziging is inschrijving als interieurarchitect echter pas mogelijk als men na de bachelor een master Interieurarchitectuur heeft gevolgd en vervolgens een beroepservaringsperiode van twee jaar doorloopt.

De klankbordgroep "herziening wet op de architectentitel", ingesteld door de Rijksbouwmeester, pleitte er in 2005 voor dat het opleidingsniveau van interieurarchitecten in het architectenregister gelijkwaardig moest zijn aan het niveau van de overige architectonische disciplines. Dit werd in 2006 ondersteund door Maria van der Hoeven, toenmalig minister van OCW. Ook in het beroeps- en onderwijsveld werd een kwaliteitsimpuls in de opleidingen interieurarchitectuur als wenselijk gezien (Ruimte voor verdieping, 2008). Het toenemend belang van transformatieopgaven en interieurarchitectuur als spil tussen architectuur en ontwerp maakten dat de opleidingskwaliteit van interieurarchitecten gelijk moet komen te staan met die van bouwkundig architecten.

In het opstellen van nieuwe kwalificaties en het ontwikkelen van nieuwe masterprogramma's heeft het Platform Interieurarchitectuur een grote rol gespeeld. Dit platform is opgericht in 2005 en is een samenwerkingsverband tussen de BNI, het BA, het werkveld en het onderwijs, en wordt vertegenwoordigd door verschillende opleidingen en de HBO-raad. In 2008 heeft het Platform Interieurarchitectuur een geïntegreerd beroeps- en opleidingsprofiel en opleidingseisen

geformuleerd waaraan alle toekomstige masteropleidingen interieurarchitectuur moeten voldoen. Dit document is gebruikt voor het formuleren van nieuwe kwalificaties en het ontwikkelen van verschillende masterprogramma's. In 2010 zijn er masteropleidingen van start gegaan aan zes verschillende opleidingsinstituten (waaronder één samenwerkingsprogramma's tussen twee hogescholen): 1) Hogeschool voor de Kunsten (Utrecht), 2) AKV|St. Joost Avans Hogeschool (Breda)–Fontys Academie voor Architectuur en Stedenbouw (Tilburg), 3) Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten (Den Haag) 4) Hogeschool Zuyd (Maastricht) 5) Gerrit Rietveld Academie (Amsterdam) 6) ArtEZ Hogeschool voor de kunsten (Arnhem, Enschede, Zwolle).

Naast het starten van master programma's voor interieurarchitectuur, is voor alle architectonische disciplines ook de beroepservaringsperiode (BEP) ingevoerd. In 2012 is de regeling voor het doorlopen van de beroepservaringsperiode (BEP) ingegaan en vanaf 2015 is het succesvol doorlopen van een tweejarige beroepservaringsperiode na het afstuderen een verplichte eis voor inschrijving in het register. Het bouwproces is in de afgelopen decennia ingewikkelder geworden en vereist meer kennis en vaardigheden, vaardigheden die grotendeels in de praktijk moeten worden geleerd. De BEP en bij- en nascholing worden daarom als belangrijke instrumenten gezien om kwaliteit te kunnen blijven garanderen. Tijdens de BEP moet de pas afgestudeerde beroepservaring opdoen onder leiding van een bevoegde mentor. Kandidaten kunnen de BEP zelfstandig organiseren of via een geïntegreerd programma doorlopen.

6.2 Verschil bachelor en master interieurarchitectuur

Het verschil tussen bachelor- en masteropleidingen is in het Bologna-proces vastgelegd in de Dublin descriptoren (zie www.nvao.net). Het ECIA heeft deze descriptoren in haar European Charter of Interior Architecture Training 2007 als volgt vertaald: *“Bachelors in Interior Architecture are qualified for the level of prospective professional to act under supervision”* en *“Masters in Interior Architecture are qualified for the level of autonomous and/or executive professionals, or for the level to act in a multidisciplinary environment”* (ECIA, European charter of Interior Architecture Training, 2007).

Om autonoom te kunnen werken, dienen Masters in de interieurarchitectuur zowel kennis te hebben van de regelgeving (arbowetten, bijzondere bepalingen, veiligheidsvoorschriften) als in technische (on)mogelijkheden bij het maken en uitvoeren van het ontwerp. Technische kennis is onder andere van belang bij het aansturen van en/of overleggen met specialisten, zoals installateurs. Verder moet men de eisen van opdrachtgevers en de belangen en behoeften van de eindgebruikers op elkaar af kunnen stemmen in het ontwerp. Verschillende sleutelpersonen benadrukten het belang van het ontdekken en benoemen van *“de vraag achter de vraag”*: helder krijgen op welke manier de ruimte gebruikt zal worden en aan welke eisen de ruimte dan moet voldoen. Vervolgens is het essentieel om te bepalen of en hoe dit binnen het beschikbare budget en de beschikbare tijd te realiseren is. Eén van de opleidingsdirecteuren geeft in dit verband aan dat de scheidslijn tussen de bachelor en master interieurarchitectuur gezien kan worden als het verschil tussen ontwerper en architect. De bachelor interieurarchitectuur leidt op tot ontwerper, gekwalificeerd in het ontwerpen van een interieur. De master leidt op tot architect, gekwalificeerd in het ontwerpen en realiseren van een interieur voor een specifieke opdrachtgever binnen een specifieke context. Na de bachelor zijn afgestudeerden in staat kleinschalige interieuropgaven uit te werken, terwijl men na de master grotere en ingewikkeldere opgaven aankan (zie voor definitie complexiteit §3.1). Daarnaast leren

studenten in de master interieurarchitectuur meer onderzoekend te ontwerpen en dit af te stemmen op opdrachtgevers - in plaats van een vaststaande opdracht uit te werken.

*In de WAT is het formele kader voor de afgestudeerden van de Masteropleiding Interieurarchitectuur vastgelegd. Dit houdt onder andere in dat afgestudeerden van de Masteropleiding Interieurarchitectuur slechts voor inschrijving in het register als interieurarchitect in aanmerking komen, indien de opleiding ten minste de verwerving waarborgt van het vermogen tot het ontwerpen van interieurs die aan **esthetische, functionele en technische eisen** voldoen. De opleiding dient hiertoe ten minste de verwerving te waarborgen van:*

a) passende kennis van de geschiedenis en de theorie van de interieurarchitectuur, de architectuur en aanverwante kunstvormen, technologie en menswetenschappen;

b) passende kennis van de ontwerpmethodieken voor architectuur en interieurarchitectuur;

c) vaardigheid in het ontwerpen van objecten die een relatie leggen tussen mens en ruimte;

d) passende kennis van en inzicht in de eigenschappen van bouw- en afwerkingsmaterialen, producten en technieken ten behoeve van de afwerking, inrichting, meubilering en stoffering van het interieur;

e) inzicht in en vaardigheid met het betrekken van de relatie tussen mensen en ruimten in het ontwerpproces, door de vormgeving af te stemmen op menselijke behoeften en maatstaven;

f) passende kennis van en inzicht in bouwkundige constructies en technische installaties, alsmede de bouw fysieke aspecten die daarmee samenhangen;

g) passende kennis van en inzicht in de factoren die de veiligheid, de gezondheid en het welbevinden van gebruikers van gebouwen en interieurs beschermen en bevorderen en de daarmee samenhangende wet- en regelgeving;

h) inzicht in het beroep van interieurarchitect en de rol van de interieurarchitect in de maatschappij;

i) passende kennis van de organisatorische, financiële en juridische aspecten die betrekking hebben op het ontwerp en de realisatie daarvan;

j) technische bekwaamheid als ontwerper ten einde binnen de door begrotingsfactoren en bouw- en andere voorschriften gestelde grenzen te kunnen voldoen aan de eisen van de gebruikers van het interieur;

k) vaardigheid om een ontwerp in beeld, geschrift en woord te communiceren;

l) inzicht in en vaardigheid met methoden van onderzoek en voorbereiding van een project; en

m) passende kennis van en inzicht in procedures en processen van besluitvorming. De bovenstaande termen komen overeen met de fasen van het ontwerpen en de aspecten die bij de totstandkoming van een ontwerp een rol spelen.

(...)

In het landelijk profiel dat voor de interieurarchitect is opgesteld, worden acht competenties beschreven (zie bijlage 1 1, Platform Master Interieurarchitectuur van de appendix aanvraag toets nieuwe opleiding Master Interieurarchitectuur). Deze acht competenties zijn: 1) Creërend vermogen 2) Vermogen tot kritische reflectie 3) Vermogen tot groei en vernieuwing 4) Organiserend vermogen 5) Communicatief vermogen 6) Omgevingsgerichtheid 7) Vermogen tot samenwerken 8) Onderzoekend vermogen

(Bron: Platform Interieur Architectuur, 2008)

6.3 Evaluatie masteropleidingen

In 2015 heeft de eerste accreditatie-beoordeling plaatsgevonden van de masterprogramma's interieurarchitectuur. Alle zes opleidingen zijn met een (ruim) voldoende beoordeeld en worden voor een periode van zes jaar geaccrediteerd (NVAO.net, rapport/adviezen accreditatiecommissies, geraadpleegd op 15-01-2016). De opleidingen voldoen daarmee aan de kwaliteitseisen voor een HBO master. De kwaliteitseisen gesteld aan een HBO master verschillen niet van die van een universitaire master qua niveau maar zijn meer gericht op theoretische verdieping *in relatie tot de beroepspraktijk* (Interview R. Derdelinckx, NVAO). Daarnaast hebben alle zes opleidingen de gestelde eindkwalificaties op aanvaardbare wijze gerealiseerd en hebben ze met het opstellen van deze kwalificaties voldoende aangesloten bij het landelijk competentieprofiel, zoals geformuleerd door Het Platform Interieurarchitectuur en de Europese richtlijnen voor architectuuronderwijs (NVAO.net, rapport/adviezen accreditatiecommissies, geraadpleegd op 15-01-2016, interview R. Derdelinckx, NVAO).

De opleidingen hebben elk een eigen specialisatie en verschillende sterke en zwakke punten. Zo is de Hoge School voor de Kunsten in Utrecht zeer praktijk/vraag gericht met een focus op ontwerpogaven in retail, herbestemming en zorg, terwijl Fontis in Maastricht en Koninklijke Academie in Den Haag dichter bij de kunsten blijven maar veel onderzoek doen naar ervaringen van gebruikers.

6.4 Discussie universitaire master

Anders dan de andere architectonische disciplines heeft interieurarchitectuur geen universitaire master. Er is wel degelijk aandacht voor de specialisatie interieurarchitectuur aan de Technische Universiteit Delft en ook de BNI pleit al jaren voor een universitaire master. Dit heeft echter vooralsnog niet tot het oprichten van een master geleid. Aan de faculteit bouwkunde worden wel vakken interieurarchitectuur aangeboden en is er zelfs een masterprogramma getiteld *“The architecture of the Interior”*. Dit master-programma leidt op tot architect en niet tot interieurarchitect. Na het afronden van dit programma hebben afgestudeerden dus toegang tot de beroepservaringperiode voor architectuur en niet tot die voor interieurarchitectuur. Dat er geen masterprogramma interieurarchitectuur is in aan de TU Delft lijkt deels te maken te hebben met de verwachte instroom van studenten. De TU Delft lijkt vooralsnog het risico niet aan te durven om een aparte master interieurarchitectuur op te richten. Deels hangt het ontbreken van een master interieurarchitectuur samen met discussie over de vraag of het huidige programma genoeg interieurarchitectuur bevat, aangezien het programma zich voor een groot deel met de inrichting

van de openbare ruimte bezig houdt. Wel wordt er in Delft gekeken naar mogelijkheden om alsnog afgestudeerden tot interieurarchitecten op te leiden en toegang te verschaffen tot de beroepservaringsperiode. Opvallend is dat er recentelijk wel een master aan de faculteit bouwkunde van de TU Delft is gestart die opleidt tot landschapsarchitect.

De situatie in Frankrijk

In Frankrijk is er geen officiële wettelijke *beroeps- of titelbescherming* voor interieurarchitecten. In principe kunnen derhalve personen zonder enige specifieke opleiding diensten aanbieden op het gebied van interieurarchitectuur, mits hun activiteiten voldoen aan de wettelijke regelingen op het gebied van bouwen en bouwkundige constructies. Aanvankelijk vielen interieurarchitecten in Frankrijk geheel buiten de titelbescherming van architecten, maar in 1981 is na lange discussies ook voor interieurarchitecten een vorm van titelbescherming ingesteld om consumenten te beschermen en het risico op ondeugdelijk werk te verkleinen. Deze titelbescherming kwam tot stand op gezamenlijk initiatief van de *Conseil national de l'Ordre des Architectes* (CNOA) en het *Syndicat national des Architects Interieurs* (SNAI). Met steun van het Ministère de la Culture is toen een *Office Professionnel de Qualification des Architectes d'Intérieur* (OPQAI) opgericht. De doelstelling van de OPQAI was driedielig:

- 1) Het identificeren van de professionals werkzaam als interieurarchitecten.
- 2) Het identificeren van de vaardigheden waarover een interieurarchitect moet beschikken en het garanderen van kwaliteit aan de consument.
- 3) Het identificeren van de onderwijsinstellingen die opleidingen voor interieurarchitecten aanbieden aansluitend bij benodigde vaardigheden.

In 2000 trok de organisatie van de reguliere architecten (de *Conseil national de l'Ordre des Architectes*) zich terug uit de OPQAI. Aldus bleven de interieurarchitecten over en de OPQAI werd omgevormd tot de *Conseil français des architectes d'intérieur* (CFAI). Deze specifieke beroepsorganisatie voor interieurarchitecten zette het werk van de OPQAI voort vanaf hetzelfde adres. De CFAI heft zich vervolgens toegeleegd op het verder ontwikkelen van de identiteit van de (sub)discipline van de interieurarchitectuur die in Frankrijk ongeveer 1000 professionals en 17 opleidingen omvat.

Het Ministère de la Culture wilde in 2015 enerzijds voldoen aan de EU richtlijn ten aanzien van het dereguleren van beroepen, maar zag anderzijds in dat interieurarchitectuur een zelfstandige discipline, vormt en daarom is vastgehouden aan de titelbescherming (*denomination réservée*). De titel interieurarchitect kan verkregen worden op basis van diploma's van erkende opleidingen met betrekking tot interieurarchitectuur. Het bedrijven van interieurarchitectuur is niet beschermd, de titel van interieur architect dus wel.

(Bronnen: email correspondentie met T. Conquet; C A & C O, architectes d'intérieur cfai, https://fr.wikipedia.org/wiki/Conseil_fran%C3%A7ais_des_architectes_d%27int%C3%A9rieur

Situatie in het Verenigd Koninkrijk

In het Verenigd Koninkrijk is geen sprake van titelbescherming of beroepsbescherming van interieurarchitecten. Reguliere bouwkundig architecten hebben evenwel een beschermde titel. Dit betekent dat interieurontwerpers zich geen architect mogen noemen, ook niet als zij een architectonische opgave vervullen. Van oudsher is interieurontwerp in het Verenigd Koninkrijk sterker verbonden met de andere ontwerpdisciplines dan met architectuur. Tegelijkertijd worden herbestemmingsopgaven veelal uitgevoerd door interieurontwerpers. Belangrijke marktsegmenten voor interieurontwerpers zijn, naast particuliere opgaven, interieuropgaven in retail, zorg en hospitality. Het opleidingslandschap interieurontwerp is erg versnipperd waarbij styling, interieurontwerp en architectonische opgaven in verschillende opleidingen terugkomen, al naar gelang de vakken die studenten kiezen.

In 2009 is de *Society of British Interior Design* (SBID) opgericht, een beroepsorganisatie die zich specifiek richt op interieurontwerpers die zich bezig houden met (grootschalige) opgaven op de professionele markt. De organisatie fungeert zowel als platform voor interieurontwerp en als promotie- en netwerkorganisatie. De beroepsorganisatie stelt minimumeisen aan het opleidingsniveau van interieurontwerpers en zet zich in om het onderscheid tussen interieurontwerpers op de professionele markt en interieurontwerpers van kleinschalige, particuliere opgaves (waaronder stylisten, decorateurs) duidelijker te maken voor de consument. De SBID heeft zich aangesloten bij de ECIA en heeft de Europese richtlijnen voor interieurarchitectuuronderwijs overgenomen. Leden moeten minimaal vier jaar onderwijs hebben genoten op het gebied van interieur, waarvan minimaal twee jaar universitair. Daarnaast moeten zij tenminste twee jaar beroepservaring hebben. Gedurende een overgangperiode komen ook ontwerpers in aanmerking die tenminste acht jaar beroepservaring hebben, maar zij moeten een uitgebreid portfolio overleggen ter goedkeuring. Ook zijn leden van de SBID en hun klanten verzekerd in geval van juridische geschillen.

Belangrijkste reden voor een scherper onderscheid binnen de interieurbranche is het borgen van veiligheid en kwaliteit voor de consument, het beschermen van de ondernemer en het opbouwen van de reputatie van interieurontwerpers. De SBID zet zich in voor titelbescherming van interieurontwerpers en is hierover in gesprek met verschillende ministeries. Vooralsnog is titelbescherming niet gerealiseerd, hierbij speelt de heroverweging van gereguleerde beroepen vanuit de EU ook een rol speelt. Een eventuele *Brexit* kan deze discussie mogelijkwijs op scherp stellen. Daarnaast is er ook vanuit de *Royal Institute of British Architects* (RIBA) verzet tegen titelbescherming van interieurontwerpers. Het belang van een beroepsorganisatie die interieurontwerp scheidt van decorateurs en stylisten wordt door de overheid echter erkend en gestimuleerd.

Op internationaal vlak werkt de SBID niet alleen samen binnen de ECIA, maar richt zij zich ook op samenwerking met Canada en de Verenigde Staten binnen de *National Council of Interior Design Qualification*, een organisatie opgericht door *state boards* uit Verenigde Staten en provinciale raden in Canada. De organisatie zet zich in voor het oprichten van een mondiale standaard voor gezondheid, veiligheid en welbevinden met betrekking tot interieurontwerp. Om uitwisseling te bevorderen worden er afspraken gemaakt om voor een gereduceerd tarief lid te kunnen worden van elkaars beroepsorganisatie, mits men aan de ingangseisen voldoet. Binnen Europa vindt de SBID uitwisseling voldoende soepel verlopen, maar hieraan zou ook lidmaatschap van elkaars beroepsorganisaties kunnen worden toegevoegd.

Bronnen: Interview V. Brady, SBID, www.sbid.orgk, RIBA, www.architects.com

Situatie Duitsland

Duitsland kent net als Nederland titelbescherming voor architectuur, stedenbouw, interieurarchitectuur en landschapsarchitectuur. Een geregistreerde architect (in één van de vier disciplines) heeft de bevoegdheid om bouwplannen te presenteren bij publieke autoriteiten en dient inzicht te hebben in de bouwregelgeving om zo de veiligheid van consumenten te kunnen waarborgen. In Duitsland zijn architecten uit de verschillende disciplines actief bij het bouwproces betrokken, wat maakt dat zij een grote verantwoordelijkheid hebben. Dit komt terug in de opleidings- en ervaringseisen die aan architecten van de verschillende disciplines worden gesteld. Architecten moeten een erkende opleiding hebben gevolgd aan een universiteit, *Fachhochschule*, *Akademie* van vier of vijf jaar en vervolgens een tweejarige beroepservaringsperiode hebben doorlopen. Titelbescherming wordt op het niveau van de verschillende deelstaten uitgevoerd, waarbij de specifieke eisen voor inschrijving in het register verschillen. Om de titel van architect te mogen voeren, dienen architecten zich in te schrijven bij de *Architektenkammer* in hun *Bundesland*. Dit werkt op dezelfde manier voor interieurarchitectuur en de andere architectonische disciplines. De *Architektenkammer* zijn publiekrechtelijke organisaties en zijn verantwoordelijk voor het implementeren en controleren van de regelgeving. Daarnaast is er een overkoepelde organisatie op federaal niveau, de *Bundesarchitektenkammer* (BAK) gehuisvest in Berlijn en in Brussel, die de gemeenschappelijke belangen van architecten op landelijk, Europees en internationaal niveau vertegenwoordigt. Het belang van de verschillende specialismen als vier gelijkwaardige architectuurdisciplines wordt benadrukt. Reguliere bouwkundig architecten vertegenwoordigen wel een ruime meerderheid binnen de BAK (85% van de leden is bouwkundig architect, de overige disciplines vertegenwoordigen elk ongeveer 5%).

Daarnaast zijn interieurarchitecten verenigd in de *Bund Deutscher Innenarchitekten* (BDIA). Deze beroepsorganisatie opereert op federaal niveau en werkt nauw samen met de BAK en de ECIA om de belangen van interieurarchitecten binnen Duitsland en internationaal te behartigen. De organisatie richt zich op geregistreerde interieurarchitecten én interieurarchitecten in opleiding. De opleidingsstructuur in Duitsland lijkt enigszins op die in Nederland: architectuur wordt zowel aangeboden op *Fachhochschule* als aan de universiteit, interieurarchitectuur wordt voornamelijk aangeboden op *Fachhochschule* alsmede op *akademies*. De BDIA benadrukt het belang van de *Fachhochschule* door hun goede aansluiting bij de praktijk. Ondanks de invoering van het bachelor-master systeem en de gemaakte afspraken over opleidingsniveau van architecten binnen de Europese Unie, kan men in Duitsland nog steeds aan de beroepservaringsperiode beginnen na vier jaar *Fachhochschule*. De verschillende *Architektenkammer* zien er echter wel op toe dat het niveau en de technische kennis voldoende is bij de verschillende opleidingen en kunnen indien nodig een opleiding afkeuren. De beroepservaringsperiode is al langer van kracht dan in Nederland en functioneert volgens de BDIA naar wens.

Op het vlak van internationalisering streeft de BDIA naar verdere afstemming van de opleidingen binnen de ECIA en houdt zij zich bezig met de Europese aanbestedingswet. De titelbescherming staat niet ter discussie. Er zijn zelfs afspraken over loonshalen voor architecten. Mobiliteit tussen verschillende landen wordt volgens de BDIA niet zozeer bemoeilijkt door titelbescherming, maar wel door verschillen in bouwregelgeving (internationaal en maar ook tussen Duitse deelstaten) alsmede door verschillen in kwalificaties tussen interieurarchitecten uit verschillende landen. Veel buitenlandse architecten in Duitsland hebben of een kantoor in Duitsland of werken samen met een Duitse partner.

Bronnen: Interview met Constantin Mirbach, BDIA, www.bdia.de, BAK, www.bak.de

7. Belang wettelijke titelbescherming

7.1 Afweging voor- en nadelen

Het merendeel van de geïnterviewde sleutelpersonen en ondernemers vindt titelbescherming van belang voor de sector interieurarchitectuur. Uit de interviews komen verschillende redenen naar voren voor het behoud van titelbescherming. Deze kunnen grofweg worden ingedeeld in economische redenen en institutionele redenen.

	Argumenten titelbescherming	voor	Argumenten tegen/nuancering
Economisch perspectief	Geeft zekerheid opdrachtgever/klant: kwaliteit belangrijk om risico's af te dekken. Voorkomen beunhazerij. Dit wordt belangrijker bij grotere/complexere projecten. <i>Internationaal:</i> Nederlandse titel als kwaliteitskeurmerk in buitenland, barrières vooral door andere regelgeving (bouwbesluit) en culturele verschillen.		Traditionele manier om te beschermen, internet-certificeringen. Reputatie ook belangrijk mechanisme voor voldoende kennis/vaardigheden.
Institutioneel perspectief	Gelijkwaardigheid disciplines van belang, concurrentiepositie i.a. verslechtert. <i>Voice</i> beroepsgroep: representatie en kennis uitwisseling. Instrument voor bewaking kwaliteit onderwijs en beroepservaringsperiode.		Bescherming verschillende architectonische disciplines wenselijk, maar uitsplitsing in verschillende disciplines niet nodig.

Vanuit *economisch perspectief* wordt als belangrijkste argument voor titelbescherming de zekerheid voor opdrachtgever/consument genoemd. De titel fungeert als basiskwaliteitskeurmerk en is belangrijk om potentiële risico's voor professionele opdrachtgevers te verkleinen en het publieke

belang te beschermen. Dit wordt steeds belangrijker binnen de interieurarchitectuur door de toenemende complexiteit en schaal van de opgaven. Voor het inrichten van kantoorruimtes, ziekenhuizen, stations en vliegvelden, winkels, musea en scholen is kennis van regelgeving, materiaalkennis (in relatie tot gezondheid en duurzaamheid) en technische kennis onontbeerlijk. Bij internationale aanbestedingen in de publieke/professionele markt is een titel als (interieur)architect vaak een noodzakelijke voorwaarde.

Hier moeten wel twee kanttekeningen bij geplaatst worden. Ten eerste is titelbescherming niet het enige instrument om de kwaliteit en veiligheid van de gebouwde omgeving te kunnen garanderen. Het bouwbesluit en regelgeving op het gebied van brandveiligheid zorgen ervoor dat de veiligheidsrisico's worden beperkt. Ook op dit gebied vindt echter deregulering plaats, zo wordt er geëxperimenteerd met het door de (interieur)architect zelf afhandelen van de omgevingsvergunning. Daarnaast is met complexiteit van bouwopgaven ook de regelgeving steeds ingewikkelder geworden. Interieurarchitecten hebben bij opdracht, ontwerp en uitvoering te maken met specialistische adviseurs. Het is van belang dat interieurarchitecten voldoende kennis hebben van regelgeving en mogelijkheden om met deze specialisten te kunnen overleggen. De titel helpt opdrachtgevers bij het inschatten van de kennis en kunde van de interieurarchitect en draagt op die manier bij aan het borgen van kwaliteit en veiligheid. Met de invoering van de beroepservaringsperiode en verplichte bij- en nascholing wordt hier verder in geïnvesteerd. De gewijzigde Wet op de architectentitel vereist ook bekwaamheid in de praktijk (van opdracht en ontwerp tot bouwvoorbereiding en uitvoering), voordat kandidaten zich in kunnen schrijven in het architectenregister. Tegelijkertijd fungeren de ervaring en reputatie van de interieurarchitect en zijn/haar bureau als belangrijke kwaliteitsindicaties voor de opdrachtgever. Voor ondernemers betekent dit dat reputatie en opgebouwd portfolio cruciaal zijn bij het binnenhalen van opdrachten. Opdrachtgevers kunnen bij gevestigde ondernemers beoordelen of een opdracht voor hen haalbaar is, maar bij startende of minder gerenommeerde ondernemers is dit op basis van hun portfolio nog moeilijk in te schatten. De titelbescherming in combinatie met de nieuw gestelde eisen aan beroepservaring maken het voor opdrachtgevers mogelijk om ook bij minder bekende ondernemers in te schatten of zij de opdracht aankunnen. Pas afgestudeerden laten weten dat ze het na de beroepservaringsperiode belangrijk vinden om de titel te krijgen. Van de geïnterviewde jonge ondernemers vinden degenen die zich richten op grotere, meer architectonische opgaven de titel van belang om zich te kunnen onderscheiden, terwijl ondernemers met kleinschalige opdrachten en/of opdrachten op het grensvlak met productontwerp/styling titelbescherming minder of niet belangrijk vonden. Voor de laatst genoemde groep was het opbouwen van reputatie en actief zijn op digitale platforms voldoende om opdrachten binnen te halen. Meer onderzoek is nodig om te zien of deze gevonden verschillen in waardering titel en type opgave gegeneraliseerd kunnen worden.

Een tweede kanttekening is dat de betekenis van de titel interieurarchitect voor een deel van de opdrachtgevers niet voldoende helder is. Dit lijkt vooral te gelden voor particuliere en incidentele opdrachtgevers. Onwetendheid over de betekenis van de titel interieurarchitect hangt samen met het imagoprobleem van de beroepsgroep. Uit de interviews kwam enerzijds naar voren dat opdrachtgevers hierin nog verder moeten worden "opgevoed", anderzijds gaven het BA en andere betrokkenen aan dat steeds meer opdrachtgevers het belang van een interieurarchitect inzien en hier specifiek naar zoeken.

7.2 Rol titelbescherming in internationaal perspectief

Internationaal wordt titelbescherming niet als hindernis gezien maar juist als een kwaliteitskeurmerk. Het systeem van beschermde titels/beroepen in Europees perspectief wordt niet als belemmering ervaren bij het verwerven van opdrachten in het buitenland. Lokale regelgeving op het gebied van bouwen en veiligheid en culturele verschillen (waaronder taal) vormen een grotere hindernis. Cultuur en regelgeving hebben beiden invloed op de taakverdeling (bijvoorbeeld tussen architect en interieurarchitect en met aannemers, constructeurs en andere betrokkenen bij uitvoering project) en alleen als de interieurarchitect hier inzicht in heeft en ‘tussen komt’ als interieurarchitect is een project in het buitenland mogelijk. Dit vraagt om een grote investering. Daarnaast heeft nationale en regionale cultuur invloed op mode en smaak binnen de (interieur)architectuur. Een match tussen buitenlandse opdrachtgever en Nederlandse interieurarchitect wordt hierdoor bemoeilijkt. Voor interieurarchitecten die in het buitenland opdrachten uitvoeren, draagt de titel van interieurarchitect juist bij aan hun internationale reputatie. De titel wordt geassocieerd met de sterke traditie van “Dutch Design” en gedegen onderwijs in Nederland. Dit komt ook terug in de toename van het aantal buitenlandse ondernemers dat zich wil inschrijven in het Nederlandse register (zie BA, jaarverslag 2014). Ondernemers uit andere EU-lidstaten kunnen ook zonder inschrijving aan het werk, aangezien er geen voorbehouden handelingen zijn. Daarnaast kunnen zij zich als interieurarchitect laten registreren indien wordt voldaan aan de toets van de algemene stelsel richtlijn.

7.3 Institutioneel perspectief

Vanuit *institutioneel perspectief* worden de belangen van kennisuitwisseling binnen de beroepsgroep en representatie van de beroepsgroep als belangrijkste argumenten voor het behoud van titelbescherming genoemd. De WAT en het BA als uitvoerend orgaan zorgen ervoor dat de kwaliteit van de interieurarchitectuur zich verder ontwikkelt en bevorderen het behoud van het specialisme interieurarchitectuur binnen de architectuur. Het BA heeft een belangrijke rol gespeeld bij de ontwikkeling van het platform interieurarchitectuur en het opstellen van kwaliteitseisen voor de Nederlandse Masters interieurarchitectuur. Volgend uit de WAT zijn de kwaliteitseisen gekoppeld aan het publieke belang door middel van specifieke eisen op het gebied van materiaalkennis, kennis van bouwkundige constructies en technische installaties en inzicht in gezondheids- en veiligheidsfactoren en regelgeving. De samenwerking tussen het BA en verschillende beroepsorganisaties is belangrijk voor kennisuitwisseling en het verder uitbouwen en bewaken van de kwaliteit van interieurarchitecten en het interieurarchitectuuronderwijs. Doordat slechts een minderheid van de interieurarchitecten lid is van de BNI en er een versnippering van leden is over de drie beroepsorganisaties wordt collectieve actie, onder meer op het terrein van de kwaliteitsbewaking, bemoeilijkt. De BNA en BNO zijn relevante organisaties voor belangenbehartiging van interieurarchitecten als individuele leden, maar zijn in mindere mate geschikt om de beroepsgroep interieurarchitectuur te behartigen, omdat zij vooral gericht zijn op respectievelijk bouwkundig architecten en ontwerpers.

Het behoud van de titelbescherming voor interieurarchitecten is ook van belang in het Nederlands systeem van vier architectonische disciplines zoals dat in 1988 vorm heeft gekregen in de WAT. De onderverdeling van architectuur in vier gelijkwaardige disciplines – het uitgangspunt van de WAT - komt in het geding als interieurarchitectuur als enige discipline geen beschermde titel meer zou kennen. Welke titel de huidige interieurarchitecten dan wel mogen voeren is nog niet duidelijk en evenmin of er wellicht schadeloosstelling plaats zal vinden vanwege devaluatie van hun opleiding. Afschaffing van de titel interieurarchitect zou daarnaast de concurrentiepositie ten opzichte van architecten en stedenbouwkundigen verslechteren aangezien interieurarchitecten zich dan geen architect meer zouden mogen noemen. Waar interieurarchitecten qua taken, kennis en verantwoordelijkheden meer verwant zijn aan architecten, zullen zij dan meer als ruimtelijk ontwerpers worden gezien. Dit lijkt geen wenselijk effect aangezien bouwopdrachten steeds meer onderverdeeld worden tussen verschillende specialisten en juist het specialisme van interieurarchitect de kwaliteit van transformatieopdrachten kan verhogen. De recente aanpassingen van de WAT, waarbij master en beroepservaringsperiode binnen alle vier disciplines verplicht zijn geworden, zijn juist gericht op kwaliteitsverbetering van alle geregistreerde architecten. De WAT is ook een belangrijk instrument om de aansluiting van het onderwijs op de beroepspraktijk en de kwaliteit van de beroepservaringsperiode te kunnen bewaken.

8. Conclusies en aanbevelingen

De aanleiding voor het onderhavige rapport is gelegen in het voornemen van het kabinet om vormen van beroepsregulering nader te bekijken. In de brief “Werken aan groei” en het daaruit voortvloeiende “Actieplan gereguleerde beroepen” geeft het kabinet aan dat het de hernieuwde Europese richtlijn wil volgen door de eisen aan gereguleerde beroepen te evalueren en, indien nodig wordt geacht, te moderniseren. Eén van de beroepen die nader onder de loep wordt genomen is dat van interieurarchitect. Het kabinet wil in 2017 bekijken in hoeverre titelbescherming voor interieurarchitecten nog passend is vanuit publiek belang.

In Nederland vallen de interieurarchitecten - net als de andere drie beroepen waar zij nauw verwant aan zijn en die zich ook met ruimtelijk ontwerp bezighouden (architecten, landschapsarchitecten en stedenbouwkundigen) - onder een beperkte vorm van beroepsregulering. Het gaat dan om *wettelijke titelbescherming zonder voorbehouden handelingen* (in het Engels: *certification*). De interieurarchitect mag derhalve alleen de titel van (interieur)architect voeren als aan de wettelijk vastgestelde opleidingseisen voldoet. Maar, anders dan bij bijvoorbeeld artsen, mogen ook anderen die niet aan deze eisen voldoen hun diensten op deze markt aanbieden. Aldus wordt door de wettelijke eisen aan het gevolgde onderwijs - en beroepservaringseisen een bodem gelegd die de kwaliteit moet borgen – voor de klanten zelf, maar ook waar het gaat om het publieke belang vanwege mogelijke (negatieve) externe effecten (ten aanzien van milieu, veiligheid, gezondheid en algemeen welbevinden) optreden.

In het geval van interieuropgaven gaat het doorgaans om complexe, eenmalige en relatief kostbare transacties tussen klant en ontwerper. Voor de klanten is het dan vaak moeilijk om de kwaliteit van het ontwerp te beoordelen en doordat wettelijke titelbescherming een keurmerk verschaft aan interieurarchitecten kan de onzekerheid worden gereduceerd en transparantie en daarmee de werking van de markt worden bevorderd. Met name in de professionele markt kunnen bovendien

significante externe effecten optreden, bijvoorbeeld waar het gaat om interieuropgaven voor zorginstellingen, scholen of grootschalige commerciële (semi-)publieke projecten.

Anders dan in het geval van titelbescherming *met* voorbehouden handelingen, verschaft de titel voor interieurarchitecten geen monopolie aan deze beroepsgroep (en evenmin aan de andere drie ontwerpberoepen). Andere aanbieders, van stylisten tot aan academische opgeleide architecten, mogen ook hun diensten aanbieden op de markt van interieurontwerp. Klanten hebben derhalve in principe de vrije keuze – dus ook die voor een goedkopere, niet officieel erkende interieurontwerper. Van een dwingend prijsopdrijvend effect is dus geen sprake. Dat de erkende interieurarchitecten wellicht een hogere prijs kunnen bedingen, maakt ook dat er voor hen prikkel is om te blijven investeren in hun specifieke *human capital* door middel van permanente beroepseducatie en daarmee de kwaliteit van hun diensten te verhogen. Zo bezien biedt de wettelijke titelbescherming zonder voorbehouden handelingen eigenlijk de *'best of both worlds'*: het transparanter maken van de markt zonder deze via de wet gecreëerde monopolies en een borging van de kwaliteit (cf. Kleiner, 2006).

Afschaffing van de wettelijke titelbescherming van interieurarchitecten zou dus geen concurrentie verhogend effect hebben. Er zou zelfs kunnen worden verwacht dat het aanbod kleiner wordt bij afschaffing omdat (professionele) klanten willen kiezen voor de zekerheid van gecertificeerde ontwerpers en dan bij reguliere architecten terechtkomen die wel hun titelbescherming zouden houden. Ook zou het intrekken van de titel van één van de architectonische disciplines, in dit geval interieurarchitectuur, leiden tot ontrafeling van het gehele institutionele bouwwerk van architectonisch ontwerp waarin de gelijkwaardigheid van de vier disciplines is verankerd en wettelijk is vastgelegd. Het afschaffen van de titel interieurarchitectuur heeft daarmee niet alleen consequenties voor de individuele interieurarchitect die de waarde van zijn/haar investering in de opleiding ziet verminderen, maar ook voor de kennisuitwisseling tussen de verschillende ontwerpberoepen en de opleidingsstructuur inclusief de beroepservaringsperiode.

Ook het argument dat het intrekken van de titelbescherming van interieurarchitecten grensoverschrijdende mobiliteit binnen de Europese Unie zal bevorderen, snijdt weinig hout. Het certificeren van de titel biedt ook buiten de grenzen een keurmerk voor potentiële klanten en vergroot zo de transparantie en dus de marktwerking. Voor interieurarchitecten uit andere EU-lidstaten is er de mogelijkheid om zich in Nederland in het Architectenregister in te schrijven indien zij over de juiste kwalificaties beschikken en een toetsingsprocedure doorlopen hebben. Daarnaast zijn de belemmeringen voor mobiliteit tussen EU-lidstaten veel meer gelegen in de per land (en soms ook per deelstaat of regio) verschillende regelgeving met betrekking tot concrete (ver)bouwprojecten dan in de verschillen in institutionele inbedding van het beroep van interieurarchitect.

Vanuit economisch perspectief bestaan er zo bezien eerder argumenten vóór het handhaven van de huidige vorm van wettelijke titelbescherming voor interieurarchitecten dan tegen. Daarnaast kan vanuit institutioneel perspectief de wettelijke titelbescherming gezien worden als een cruciale schakel in het veld van interieurarchitectuur, waar ook het onderwijs en de beroepservaringsperiode deel van uit maken. Hoogwaardige kennis, het bieden van kwaliteit en het voorkomen van beunhazerij zijn juist in het huidige tijdvak waarin interieurarchitecten geconfronteerd worden met een reeks nieuwe uitdagingen essentieel. Deze uitdagingen liggen op het gebied van

interieuropgaven als duurzaamheid, levensloopbestendigheid en retrofitting (functieverandering) van bestaande gebouwen. Met het opzetten en invoeren van de beroepservaringsperiode en het ontwikkelen van de masters interieurarchitectuur, waarvoor de herziening van de Wet op de architectentitel als wettelijk kader diende, is een nieuwe stap gezet om een kwaliteitsimpuls te geven aan interieurarchitectuur opdat aan deze uitdagingen het hoofd kan worden geboden. Het belang van deze kwaliteitsimpuls wordt breed gedragen binnen de beroepsgroep en het ontwerpveld en wordt eveneens onderkend door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Het afschaffen van de titelbescherming doet afbreuk aan het ingezette proces van kwaliteitsverbetering en maakt het ook moeilijker om een innovatief milieu op het gebied van interieurarchitectuur te creëren. Voor het realiseren van de kwaliteitsverbetering is het noodzakelijk dat hoogwaardige kennis wordt gegenereerd en dat deze circuleert en wordt vermeerderd binnen zogeheten '*communities of practice*'. De beroepsgroep van interieurarchitecten met eigen mastertrajecten, beroepservaringsperiode, beroepsorganisatie, permanente beroepseducatie en identiteit -geschraagd door de wettelijk beschermde titel - vormt in principe zo'n *community of practice*. De organisatie van de beroepsgroep dient echter nog verder ontwikkeld te worden. Daarnaast is het essentieel om te blijven inzetten op de ontwikkeling van een universitaire master interieurarchitectuur. Voortdurende uitwisseling van kennis tussen alle geledingen (onderwijsinstellingen, stagiaires, gevestigde interieurarchitecten en opdrachtgevers) is een voorwaarde voor de vereiste kwaliteitsslag met betrekking tot het ontwerpen van interieurs die voldoen aan nieuwe eisen op het gebied van milieu, gezondheid, veiligheid, en levensloop zowel in bestaande als in nieuwe gebouwen. Bij deze uitwisseling speelt het Bureau Architectenregister naast de beroepsorganisaties en onderwijsinstellingen een belangrijke rol. Juist in een veld met een beperkte zelforganisatie dragen de wettelijke titelbescherming en het BA als uitvoerend orgaan aanzienlijk bij aan die kennisuitwisseling en het geven van *voice* aan de beroepsgroep. Meer *voice* en meer reflectie binnen het veld zou ook innovaties kunnen bevorderen en zo de (internationale) concurrentiepositie van Nederlandse interieurarchitecten op lange termijn verder kunnen verbeteren. Daarmee zou de internationale reputatie van de Nederlandse interieurarchitectuur kunnen worden versterkt zoals dat na 1990 heeft plaatsgevonden in het geval van het reguliere architectonisch ontwerp ("Superdutch", zie Lootsma, 2000; Kloosterman en Stegmeijer, 2004; Stegmeijer et al., 2012).

Op basis van dit onderzoek komen wij tot de volgende aanbevelingen.

1. Behoud wettelijke titelbescherming en beschouw deze juist als een instrument om de kwaliteit en innovatie en dus het concurrentievermogen op langere termijn te bevorderen. De titelbescherming draagt zowel bij aan de wil van individuele interieurarchitecten tot investeren in kennis en vaardigheden (specifiek *human capital*) als aan de mogelijkheid om in overleg met de partners (onderwijs, beroepsverenigingen, klanten, het bredere ontwerpveld) de kwaliteit van het *human capital* te garanderen en daarin tevens strategische vernieuwingen aan te brengen.

2. Verdere samenwerking en afstemming tussen BNI en BNO met als lange termijn perspectief om te komen tot één organisatie voor interieurarchitectuur. Op dit moment leidt de versnippering van leden over twee beroepsorganisatie tot een ondermijning van de slagkracht van de sector.
3. Samenwerking en samenhang tussen verschillende architectonische disciplines blijven onderstrepen en verstevigen. Dit geldt ten eerste voor de beroepspraktijk waar interieurarchitecten, architecten, stedenbouwkundigen en landschapsarchitecten elkaar regelmatig tegenkomen en waar het belangrijk is om een gemeenschappelijk ontwerpvocabulaire te delen. Ten tweede geldt het derhalve ook voor het onderwijs, waar de basis voor dit gedeelde vocabulaire wordt gelegd.
4. Inzet van de beroepsorganisatie BNI om bij mogelijke opdrachtgevers het merk interieurarchitectuur verder te promoten in binnen- en buitenland. De toegevoegde waarde van de interieurarchitect – de gerichtheid op de gebruiker en het vermogen om constructieve ingrepen voor te stellen - wordt nog te weinig erkend en uitgedragen. Voor potentiële opdrachtgevers is vaak onvoldoende duidelijk wat interieurarchitectuur behelst en dus ook wanneer een beroep op interieurarchitecten gedaan kan worden.
5. Het versterken van bestaande masteropleidingen op HBO niveau om zo de kwaliteitsimpuls verder door te zetten. Dit is cruciaal om maatschappelijke uitdagingen als vergrijzing, herinrichting van bestaande gebouwen en verduurzaming het hoofd te kunnen bieden.
6. Sterk inzetten op het ontwikkelen van een universitaire master track, mede ook om te kunnen deel nemen aan meer reflexieve internationale debatten met betrekking tot de interieurarchitectuur en deze kennis aan het veld als geheel te kunnen doorgeven. Het institutionaliseren van het discussiëren over interieurarchitectuur op een hoger niveau kan bijdragen aan de internationale positie van het vak en aan meer vernieuwing binnen de discipline.

REFERENTIELIJST

- Architectenregister (z.j.) www.architectenregister.nl (geraadpleegd februari 2016)
- BNO (2012) *Branchecijfers 2012*. <http://www.bno.nl/publicaties/branchemonitor-2012> (geraadpleegd december 2015)
- BNO Platform Interieurarchitectuur (2008) *RUIMTE VOOR VERDIEPING Naar een masteropleiding Interieurarchitectuur in Nederland*. Amsterdam: BNO Platform Interieurarchitectuur
- Bureau Architectenregister (2014) *Bureau Architectenregister Jaarverslag 2014*. Den Haag: Bureau Architectenregister
- CBS (z.j.) Statline <http://statline.cbs.nl/Statweb/> (geraadpleegd november 2015)
- Colenbrander, B. en H. Damen (2015), 'Beeldvorming over de Nederlandse architectuur in de wereld 1980-2013'. In: T. Bevers, J. Heilbron en N. Wilterdink (red.), *Nederlandse kunst in de wereld; Literatuur, architectuur en beeldende kunst 1980-2013*. Nijmegen: Uitgeverij Vantilt: 148-231.
- Conseil français des architectes d'intérieur* (z.j.) In: Wikipedia.
https://fr.wikipedia.org/wiki/Conseil_fran%C3%A7ais_des_architectes_d%27int%C3%A9rieur (geraadpleegd maart 2016)
- ECIA (2007) *European Charter of Interior Architecture Training 2007*. Brussel: European Council of Interior Architects.
- Epstein, S., Prak, M. (2008) Introduction. In: Prak M. and Epstein S. (eds.) *Guilds, Innovation, and the European Economy, 1400-1800*. Cambridge: Cambridge University Press: 1-24.
- Europese Commissie (2014) *Mutual evaluation of regulated professions Overview of the regulatory framework in the business services sector by using the example of architects. Discussion paper of information transmitted by Member States*. Brussel: Europese Commissie.
- Europese Commissie (z.j.) *Architects*.
http://ec.europa.eu/internal_market/qualifications/directive_in_practice/automatic_recognition/architects/index_en.htm (geraadpleegd mei 2016)
- European Council of Interior Architects (z.j.) www.ecia.net (geraadpleegd april 2016)
- Heebels, B., Aalst, I. van (2010) Creative clusters in Berlin: entrepreneurship and the quality of place in Prenzlauer Berg and Kreuzberg. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography* 92 (4): 347-363
- Kahneman, D., Knetsch, J.L. & Thaler, R.H. (1991) Anomalies: The endowment effect, loss aversion, and status quo bias. *The Journal of Economic Perspectives*: 193-206.
- Kamerstukken II 1979/1980*, 16 191, nr. 3
- Kamerstukken II 2012/2013*, 31 535, nr.10
- Kamerstukken II 2014/2015*, 24 036, nr. 409

Kennisbank Herbestemming (z.j.) www.kennisbankherbestemming.nu (geraadpleegd februari 2016)

Kleiner, M.M. (2006) *Licensing Occupations; Ensuring Quality or Restricting Competition*. Kalamazoo: W.E. Upjohn Institute for Employment Research

Kloosterman, R.C. (2008) Walls and bridges: knowledge spillover between 'superdutch' architectural firms. *Journal of Economic Geography* 8 (4): 545-563.

Kloosterman, R.C., Prak, M. (2012) De relatie tussen plaats en cultuur. Nederlandse culturele industrie vanuit langetermijnperspectief. In: Taverne, E., Klerk, L. de, Ramakers, B. & Dembski, S. (eds). *Nederland stedenland. Continuïteit en vernieuwing*. Rotterdam: NAI Uitgevers: 194-205.

Kloosterman, R.C., Stegmeijer, E. (2004) Cultural industries in the Netherlands-path-dependent patterns and institutional contexts: the case of architecture in Rotterdam. *Petermanns Geographische Mitteilungen* 148 (4): 66-73

Kloosterman, R.C., Stegmeijer, E. (2005), 'Delirious Rotterdam: The formation of an innovative cluster of architectural firms'. In Ron A. Boschma and Robert Kloosterman (Eds.), *Learning from Clusters; A Critical Assessment*. Berlin: Springer Verlag, 2005: 203-224.

Leoné, T. (2015) Bouwsom van architecten neemt met 12,9 procent toe. *CoBouw*, 2 april 2015

Lootsma, B (2000) *Superdutch, de Tweede Moderniteit van de Nederlandse Architectuur*. Nijmegen: Sun

Mijn beroepservaring (z.j.) www.mijnberoepservaring.nl (geraadpleegd februari 2016)

Panteia (2014) *BNA benchmark jaarcijfers 2014*. Zoetermeer: Panteia

Panteia (2015) *BNA Conjunctuurmeting najaar 2015*. Zoetermeer: Panteia

Panteia (2015) *BNA Conjunctuurmeting voorjaar 2015*. Zoetermeer: Panteia

Priemus, H. (2001) *Architect en titelwet, een evaluatie onderzoek naar het functioneren van de wet op de architectentitel en het architectenregister*. Rotterdam: Uitgeverij 010.

RICHTLIJN 2013/55/EU VAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD van 20 november 2013 tot wijziging van Richtlijn 2005/36/EG betreffende de erkenning van beroepskwalificaties en Verordening (EU) nr. 1024/2012 betreffende de administratieve samenwerking via het Informatiesysteem interne markt („de IMI-verordening”) (PbEU 2013, L00/05)

Stegmeijer, E., Kloosterman, R.C. & Lupi, T. (2012) *Bouwen op een sterk fundament; Een tussenevaluatie van het architectuurbeleid in opdracht van de ministeries van IenM en OCW*. Den Haag: NICIS Institute/Platform 31

Wasch, D. (2014) *van Experiment naar Beroepservaring; geslaagde start-up voor jonge ontwerpers. Evaluatie het experiment en de beroepservaring 2003-2014*.

https://www.architectenregister.nl/Upload/Nieuws/Evaluatie_Experiment_Beroepservaring.pdf

www.architects.com, geraadpleegd maart 2016

www.bak.de, geraadpleegd maart 2016

www.bdia.de, BAK, geraadpleegd maart 2016

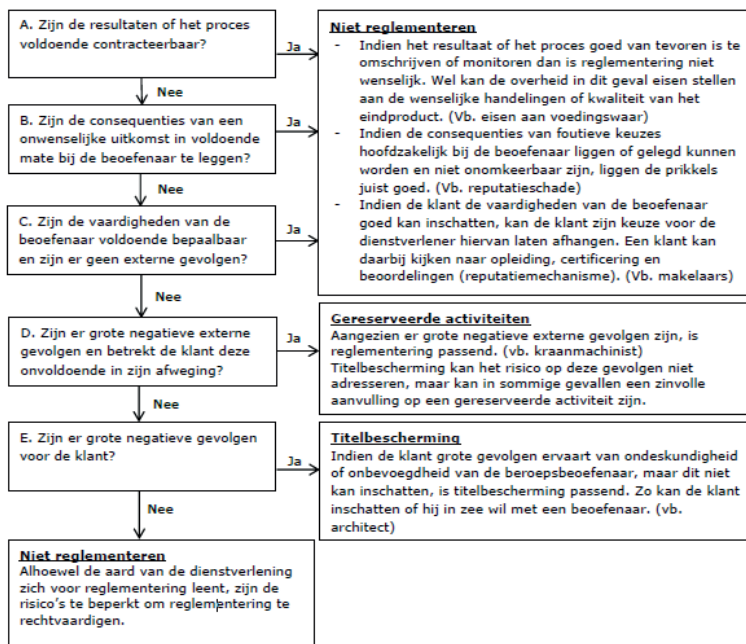
www.ifiworl.org, geraadpleegd april 2016

www.nvaio.net, geraadpleegd april 2016

www.sbid.orgk RIBA, geraadpleegd maart 2016

http://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regprof/index.cfm?action=map_complex&profession=6490, geraadpleegd mei 2016

BIJLAGE 1: SCHEMA PROPORTIONALITEIT GERELEMENTEERDE BEROEPEN

Bron: Nationaal actieplan gereguleerde beroepen, 2015

BIJLAGE II: LIJST MET GEÏNTERVIEWDEN

Aarts, Patrick (coördinator sectie interieur BNO)

Atsma, Laura (eigenaar/partner Fokkema & Partners)

Avermaete, Tom (Hoogleraar Methoden & Analyse, Bouwkunde, TU Delft)

Bliek, Loes (Bureau Architectenregister)

Borne, Hanneke, van den (zelfstandige interieurarchitect)

Brady, Vanessa (SBID)

Canho, Mirjam, del (Bureau Architectenregister)

Conquet, Thierry, C A & C O, architectes d'intérieur cfai

Dautzenberg, Peter (voorzitter BNI)

Derdelinckx, Rudy (directeur NVAO)

Dirks, Anja (eigenaar/partner Interieur+Dementie en Inzicht Architecture)

Döll, Henk (bestuurslid Bureau Architectenregister)

Franse, Linda (eigenaar Studio Linda Franse)

Grootheest, Tijmen, van (ex. Sectoraal adviescollege kunstonderwijs HBO-raad, voormalig voorzitter College van Bestuur Rietveld Academie)

Grote, Bertel (partner/eigenaar GrandJohnson)

Habets, Joep (bestuurssecretaris en directieadviseur BNA)

Hidde, Roeland, van der (adviesraad BNI, voormalig voorzitter BNI)

Hoekjen, Henk-Jan (hoofddirecteur Inside Information)

Jongma, Simon (eigenaar Jongma Ontwerpers)

Kerkhof, Arlette (hoofd Master interieurarchitectuur HKU)

Kraaijeveld, Jasper (beleidsmedewerker Markt en Ondernemerschap BNA)

Lenep, Madeleine, van (directeur BNO)

Luijten, Eric (Rijksadviseur Landschap, voormalig onderwijsdirecteur bij Bouwkunde Delft)

Maarschalkerweerd, Guus, van (DesignConnector, onafhankelijk bemiddelaar en kenner Interieurarchitecten)

Merx, Evelyne (eigenaar Merk X Architecten)

Mirbach, Constantin (BDIA)

Oldenbeek, Rutger, van (hoofddirecteur PI)

Rijckenberg, Annemiek (bestuurslid Bureau Architectenregister)

Rodermond, Janny (directeur Stimuleringsfonds Creatieve Industrie)

Ros, Wim (voormalig voorzitter Platform Interieurarchitectuur)

Schilder, Gerrit (bestuurslid BNI en vakcoördinator Stichting PEP)

Seuntjens, Paul (lid platform interieurarchitectuur BNO)

Spanjers, Kees (eigenaar/partner Zaaner Spanjers cs, voormalig bestuurslid IFI, voormalig voorzitter ECIA, voormalig voorzitter BNI)

Strijkers, Eline (partner/eigenaar Doepel Strijkers)

Tilman, Harm (hoofddirecteur De Architect)

Vertegenwoordiger Europese Commissie

Vos, Wim, de (interieurarchitect en als docent interieur ontwerpen aan de Koninklijke academie, Den Haag en aan het departement Ontwerpwetenschappen van de Universiteit Antwerpen)

Willers, Lies (interieurarchitect, tentoonstellingsontwerpster, voormalig eigenaar/partner Opera Ontwerpers, docent HKU en TU Delft)

Zanten, Ingrid, van (hoofd bachelor Interieurontwerpen en Master Interieurarchitectuur ARTEZ)

Zwart, Joanne (eigenaar &Art Interieurarchitectuur)